

Dziennik Ustaw

Warszawa, dnia 24 kwietnia 1992 r. Nr 41 Poz. 175

PROTOKOŁY DODATKOWE

z dnia 12 sierpnia 1949 r.

do Konwencji genewskich

**dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I)
oraz dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół
II)**

sporządzone dnia 8 czerwca 1977 r.

PROTOKÓŁ I)

WSTĘP

Wysokie Umawiające się Strony, ogłaszając swoje gorące życzenie, by pokój panował między narodami, przypominając, że każde państwo, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, ma obowiązek powstrzymywania się w swych stosunkach międzynarodowych od groźby lub użycia siły przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej innego państwa albo w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Narodów Zjednoczonych, uznając, mimo to, za konieczne potwierdzenie i rozwinięcie postanowień chroniących ofiary konfliktów zbrojnych oraz uzupełnienie środków przewidzianych dla umocnienia stosowania tych postanowień, wyrażając przekonanie, że nic w niniejszym protokole ani w Konwencjach Genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. nie może być rozumiane jako uprawniające lub upoważniające do jakiegokolwiek aktu agresji lub innego użycia siły w sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych, potwierdzając ponadto, że postanowienia Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. i niniejszego protokołu muszą być w pełni stosowane we wszystkich okolicznościach wobec wszelkich osób chronionych przez te dokumenty, bez rozróżnienia na niekorzyść wynikającego z charakteru lub

przyczyn konfliktu zbrojnego albo motywów głośzonych lub przypisywanych stronom konfliktu, uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Postanowienia ogólne

Artykuł 1

Zasady ogólne i zakres stosowania

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do przestrzegania i zapewnienia przestrzegania niniejszego protokołu we wszelkich okolicznościach.
2. W przypadkach nie objętych niniejszym protokołem i innymi umowami międzynarodowymi osoby cywilne i kombatanci pozostają pod ochroną i władzą zasad prawa międzynarodowego wynikających z ustalonych zwyczajów, zasad humanizmu oraz wymagań powszechnego sumienia.
3. Niniejszy protokół, który uzupełnia Konwencje genewskie z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny, ma zastosowanie w sytuacjach, o jakich mowa we wspólnym dla tych Konwencji artykule 2.
4. Sytuacje, o jakich mowa w ustępie poprzednim, obejmują konflikty zbrojne, w których ludy walczą przeciw panowaniu kolonialnemu i obcej okupacji oraz przeciw reżimom rasistowskim, wykonując swe prawo do samostanowienia zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz w Deklaracji w sprawie zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 2

Definicje

W rozumieniu niniejszego protokołu:

- (a) „Pierwsza Konwencja”, „Druga Konwencja”, „Trzecia Konwencja” i „Czwarta Konwencja” oznaczają odpowiednio Konwencję genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych; Konwencję genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu; Konwencję genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych; Konwencję genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny; określenie „Konwencje” oznacza cztery Konwencje genewskie z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny;
- (b) określenie „normy prawa międzynarodowego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych” oznacza przepisy zawarte w umowach międzynarodowych, których stronami są strony konfliktu, a także powszechnie uznane zasady i normy prawa międzynarodowego mające zastosowanie do konfliktów zbrojnych;

(c) określenie „Mocarstwo Opiekuńcze” oznacza państwo neutralne lub inne państwo nie będące stroną konfliktu, które zostało wyznaczone przez stronę konfliktu i uznane przez stronę przeciwną i które zgodziło się na wykonywanie funkcji przypadających Mocarstwu Opiekuńczemu na mocy Konwencji i niniejszego protokołu;

(d) określenie „substytut” oznacza organizację, która działa w zastępstwie Mocarstwa Opiekuńczego zgodnie z artykułem 5.

Artykuł 3

Początek i zakończenie stosowania

Niezależnie od postanowień obowiązujących zawsze:

(a) Konwencje i niniejszy protokół mają zastosowanie od początku każdej sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1 niniejszego protokołu;

(b) stosowanie Konwencji i niniejszego protokołu ustaje na terytorium stron konfliktu z chwilą całkowitego zakończenia działań zbrojnych, a na terytorium okupowanym – z chwilą zakończenia okupacji, z wyjątkiem, w obydwu przypadkach, co do osób, których ostateczne zwolnienie, repatriacja lub ponowne osiedlenie następuje później. Osoby takie korzystają nadal z odpowiednich postanowień Konwencji i niniejszego protokołu, aż do ostatecznego zwolnienia, repatriacji lub osiedlenia.

Artykuł 4

Status prawny stron konfliktu

Stosowanie Konwencji i niniejszego protokołu, jak też zawieranie umów w nich przewidzianych nie ma wpływu na status prawny stron konfliktu. Okupacja terytorium ani też stosowanie Konwencji i niniejszego protokołu nie wpływają na status prawny takiego terytorium.

Artykuł 5

Ustanowienie mocarstw opiekuńczych i ich substytutów

1. Od początku konfliktu obowiązkiem jego stron jest zapewnienie poszanowania i stosowania Konwencji i niniejszego protokołu poprzez system Mocarstw Opiekuńczych, włącznie, między innymi, przez wyznaczenie i uznanie takich mocarstw zgodnie z poniższymi ustępami; Mocarstwa Opiekuńcze mają obowiązek strzec interesów stron konfliktu.

2. Od początku sytuacji, o której mowa w artykule 1, każda strona konfliktu bez zwłoki wyznaczy Mocarstwo Opiekuńcze w celu stosowania Konwencji i niniejszego protokołu oraz tak samo bez zwłoki zezwoli na działalność Mocarstwa Opiekuńczego, które uznała za takie po wyznaczeniu go przez stronę przeciwną.

3. Jeżeli Mocarstwo Opiekuńcze nie zostało wyznaczone lub uznane od początku sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, nie naruszając praw jakiejkolwiek innej bezstronnej międzynarodowej organizacji humanitarnej do takiego samego działania, zaoferuje swe dobre usługi stronom konfliktu w celu niezwłocznego wyznaczenia Mocarstwa Opiekuńczego, na jakie zgodzą się strony konfliktu. W tym celu może on między innymi zwrócić się do każdej strony o dostarczenie listy co najmniej pięciu państw, które według tej strony mogłyby działać w jej imieniu jako Mocarstwo Opiekuńcze w stosunkach ze stroną przeciwną, oraz zwrócić się do każdej ze stron przeciwnych o dostarczenie listy co najmniej pięciu państw, które uznałyby one za Mocarstwo Opiekuńcze drugiej strony; takie listy powinny być przekazane Komitetowi w ciągu dwóch tygodni od chwili otrzymania prośby; Komitet porówna listy i zwróci się o uzyskanie zgody każdego państwa wymienionego na obydwu listach.

4. Jeżeli mimo powyższego nie ma Mocarstwa Opiekuńczego, strony konfliktu przyjmą bez zwłoki ofertę do działania w charakterze substytutu, którą może złożyć Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub jakakolwiek inna organizacja dająca pełne gwarancje bezstronności i skuteczności, po odpowiednich konsultacjach z wymienionymi stronami i z uwzględnieniem wyników konsultacji. Działalność takiego substytutu jest uzależniona od zgody stron konfliktu; strony dołożą wszelkich starań, by ułatwić substytutowi działania w wykonywaniu zadań, zgodnie z Konwencjami i niniejszym protokołem.

5. Zgodnie z artykułem 4 wyznaczenie i uznanie Mocarstw Opiekuńczych w celu stosowania Konwencji i niniejszego protokołu nie ma wpływu na status prawny stron konfliktu ani też żadnego terytorium, w tym też terytorium okupowanego.

6. Utrzymywanie stosunków dyplomatycznych między stronami konfliktu ani też powierzenie ochrony interesów strony i jej obywateli państwu trzeciemu, zgodnie z normami prawa międzynarodowego dotyczącego stosunków dyplomatycznych, nie stanowią przeszkody w wyznaczeniu Mocarstwa Opiekuńczego dla celów stosowania Konwencji i niniejszego protokołu.

7. Każda następna wzmianka w niniejszym protokole o Mocarstwie Opiekuńczym obejmuje również substytutu.

Artykuł 6

Personel wykwalifikowany

1. Wysokie Umawiające się Strony podejmą również w czasie pokoju wysiłki, przy współudziale krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężycy, Czerwonego Lwa i Słońca) dla wyszkolenia wykwalifikowanego personelu w celu ułatwienia stosowania Konwencji i niniejszego protokołu, a zwłaszcza działalności Mocarstw Opiekuńczych.

2. Rekrutacja i szkolenie takiego personelu podlegają jurysdykcji wewnętrznej.

3. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża będzie posiadał do dyspozycji Wysokie Umawiające się Strony listy osób wyszkolonych, sporządzone i nadesłane dla tego celu przez Wysokie Umawiające się Strony.

4. Warunki dotyczące użycia takiego personelu poza terytorium państwa powinny być w każdym wypadku przedmiotem odrębnych umów między zainteresowanymi stronami.

Artykuł 7

Spotkania

Depozytariusz niniejszego protokołu na prośbę jednej lub większej liczby Wysokich Umawiających się Stron i za zgodą większości tych stron zwoła spotkanie Wysokich Umawiających się Stron dla rozważenia ogólnych problemów dotyczących stosowania Konwencji i niniejszego protokołu.

CZĘŚĆ II

Ranni, chorzy i rozbitkowie

DZIAŁ I

Ogólna ochrona

Artykuł 8

Terminologia

W rozumieniu niniejszego protokołu:

(a) określenia „ranni” i „chorzy” oznaczają osoby zarówno wojskowe, jak i cywilne, które z powodu urazu, choroby albo innej ułomności lub zakłócenia czynności fizycznych czy umysłowych potrzebują opieki lub pomocy medycznej i które powstrzymują się od jakichkolwiek działań wrogich. Określenia te obejmują również przypadki macierzyństwa, noworodków oraz inne osoby, które mogą potrzebować bezpośredniej opieki lub pomocy medycznej, takie jak ułomni oraz kobiety ciężarne, i które powstrzymują się od jakichkolwiek działań wrogich;

(b) określenie „rozbitkowie” oznacza osoby zarówno wojskowe, jak i cywilne, które w wyniku wypadku, jaki spotkał ich samych lub przewożący je statek wodny lub powietrzny, znajdują się w niebezpieczeństwie na morzu lub na innych wodach i które powstrzymują się od jakichkolwiek działań wrogich. Osoby te, pod warunkiem dalszego powstrzymywania się od takiego udziału, są w czasie ich ratowania nadal uważane za rozbitków do chwili uzyskania innego statusu zgodnie z Konwencją lub niniejszym protokołem;

(c) określenie „personel medyczny” oznacza osoby wyznaczone przez stronę konfliktu do celów medycznych, wyliczonych w pkt (e), lub do kierowania formacjami medycznymi albo do zarządzania lub kierowania transportem medycznym. Takie wyznaczenie może mieć charakter stały lub czasowy. Określenie to obejmuje:

(i) personel medyczny, wojskowy lub cywilny strony konfliktu, włącznie z personelem określonym w Pierwszej i Drugiej Konwencji, oraz personel wyznaczony do udziału w organizacjach obrony cywilnej;

(ii) personel medyczny narodowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężycy, Czerwonego Lwa i Słońca) i innych krajowych dobrowolnych stowarzyszeń pomocy, należycie uznanych i upoważnionych przez stronę konfliktu;

(iii) personel medyczny formacji medycznych lub transportu medycznego, o jakich mowa w ustępie 2 artykułu 9;

(d) określenie „personel duchowny” oznacza osoby wojskowe lub cywilne, takie jak kapelani, które poświęcają się wyłącznie swej działalności duszpasterskiej i są przydzielone:

(i) do sił zbrojnych strony konfliktu;

(ii) do jednostek medycznych lub transportu medycznego strony konfliktu;

(iii) do jednostek medycznych lub transportu medycznego wymienionych w ustępie 2 artykułu 9 lub

(iv) do organizacji obrony cywilnej strony konfliktu.

Przydzielenie personelu duchownego, do którego zastosowanie mają odpowiednie postanowienia punktu (k), może mieć charakter stały lub czasowy;

(e) określenie „jednostki medyczne” oznacza zakłady i inne formacje wojskowe lub cywilne, organizowane dla celów medycznych, takich jak poszukiwanie, zbieranie, przenoszenie, badanie i leczenie – włącznie z pierwszą pomocą – rannych, chorych i rozbitków, jak też do zapobiegania chorobom. Określenie to obejmuje przykładowo szpitale i inne podobne jednostki, ośrodki przetaczania krwi, ośrodki medycyny zapobiegawczej oraz instytuty, ośrodki zaopatrzenia medycznego, a także składnice materiałów medycznych i artykułów farmaceutycznych takich jednostek. Jednostki medyczne mogą być nieruchome lub ruchome, stałe lub czasowe;

(f) określenie „transport medyczny” oznacza przenoszenie na lądzie, na wodzie lub w powietrzu chronionych przez Konwencje i niniejszy protokół rannych, chorych, rozbitków, personelu medycznego i duchownego, a także wyposażenia i zaopatrzenia medycznego;

(g) określenie „środek transportu medycznego” oznacza każdy środek transportu wojskowy lub cywilny, stały lub czasowy, przydzielony wyłącznie do transportu medycznego i pozostający pod kontrolą właściwej władzy strony konfliktu;

(h) określenie „pojazd sanitarny” oznacza każdy lądowy środek transportu medycznego;

(i) określenie „statek i łódź sanitarna” oznacza każdy wodny środek transportu medycznego;

(j) określenie „sanitarny statek powietrzny” oznacza każdy powietrzny środek transportu medycznego;

(k) określenia „stały personel medyczny”, „stałe jednostki medyczne” i „stałe środki transportu medycznego” oznaczają ten personel, te jednostki i środki, które zostały wyznaczone do celów medycznych na czas nieokreślony. Określenia „czasowy personel medyczny”, „czasowe jednostki medyczne” i „czasowe środki transportu medycznego” oznaczają ten personel, te jednostki i środki, które przeznaczone są wyłącznie do celów medycznych na okresy ograniczone, przez cały czas trwania takich okresów. Jeżeli nie określono inaczej, określenia „personel medyczny”, „jednostki medyczne” i „środki transportu medycznego” obejmują zarówno kategorie stałe, jak i czasowe;

(l) określenie „znak rozpoznawczy” oznacza znak rozpoznawczy czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca na białym tle, gdy jest on używany do ochrony jednostki medycznej i środków transportu, personelu medycznego lub duchownego oraz jego wyposażenia i zaopatrzenia;

(m) określenie „sygnał rozpoznawczy” oznacza każdy środek sygnalizacji przeznaczony wyłącznie do umożliwienia identyfikacji jednostek medycznych i środków transportu, przewidziany w rozdziale III załącznika I do niniejszego protokołu.

Artykuł 9

Dziedzina stosowania

1. Niniejsza część, której postanowienia mają na celu polepszenie losu rannych, chorych i rozbitków, ma zastosowanie do tych wszystkich, którzy znajdują się w sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1, bez czynienia różnic na niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, religii lub wiary, poglądów politycznych lub innych, narodowości lub pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub innych sytuacji albo jakichkolwiek innych podobnych kryteriów.

2. Odpowiednie postanowienia artykułów 27 i 32 Pierwszej Konwencji mają zastosowanie do stałych jednostek medycznych i środków transportu (innych niż statki szpitalne, do których stosuje się artykuł 25 Drugiej Konwencji) oraz ich personelu, oddanych do dyspozycji strony konfliktu w celach humanitarnych:

(a) przez państwo neutralne lub inne państwo, które nie jest stroną danego konfliktu;

(b) przez uznane i upoważnione stowarzyszenie pomocy takiego państwa;

(c) przez bezstronną międzynarodową organizację humanitarną.

Artykuł 10

Ochrona i leczenie

1. Wszyscy ranni, chorzy i rozbitkowie, niezależnie od tego, do jakiej strony należą, powinni być szanowani i chronieni.

2. We wszelkich okolicznościach powinni oni być traktowani humanitarnie oraz otrzymywać w możliwie największym rozmiarze i najkrótszym czasie leczenie, jakiego wymaga ich stan. Nie należy czynić między nimi różnic innych niż oparte na względach medycznych.

Artykuł 11

Ochrona osób

1. Zdrowie fizyczne i umysłowe oraz integralność osób, które znajdują się we władzy strony przeciwnej lub które są internowane, zatrzymane lub w inny sposób pozbawione wolności z powodu sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1, nie powinny być narażone na niebezpieczeństwo spowodowane nie usprawiedliwionym działaniem lub zaniechaniem. Dlatego też zabronione jest poddawanie osób wymienionych w niniejszym artykule leczeniu medycznemu, które nie jest uzasadnione ich stanem zdrowia ani nie jest zgodne z takimi powszechnie uznanymi standardami medycznymi, jakie strona stosująca takie leczenie zastosowałaby w podobnych warunkach medycznych do swych własnych obywateli nie będących pozbawionymi wolności w jakikolwiek sposób.

2. W szczególności zabronione jest dokonywanie na takich osobach, nawet za ich zgodą:

(a) okaleczeń fizycznych;

(b) doświadczeń medycznych lub naukowych;

(c) pobierania tkanki lub organów do transplantacji;

chyba że działania takie są usprawiedliwione w myśl warunków przewidzianych w ustępie 1.

3. Wyjątki od zakazu przewidzianego w ustępie 2 pkt (c) mogą być uczynione jedynie w wypadku dawania krwi do transfuzji albo skóry do przeszczepu, jeżeli ma to charakter dobrowolny i nie jest wynikiem przymusu lub przekonywania, i to tylko w celach leczniczych, w warunkach zgodnych z ogólnie uznanymi standardami medycznymi i pod kontrolą sprawowaną w interesie zarówno dawcy, jak i biorcy.

4. Każde umyślne działanie lub zaniechanie, które poważnie zagraża zdrowiu fizycznemu lub umysłowemu albo integralności jakiegokolwiek osoby znajdującej się we władzy strony innej niż ta, od jakiej zależy, i które narusza jakikolwiek zakaz wymieniony w ustępach 1 i 2 lub nie przestrzega wymogów przewidzianych w ustępie 3, stanowi ciężkie naruszenie niniejszego protokołu.

5. Osoby określone w ustępie 1 mają prawo odmowy poddania się jakimkolwiek zabiegowi chirurgicznemu. W razie odmowy personel medyczny powinien podjąć wysiłki celem uzyskania pisemnego oświadczenia stwierdzającego taką odmowę, podpisanego przez pacjenta lub uznanego przez niego.

6. Każda strona konfliktu powinna prowadzić rejestr medyczny każdego oddania krwi do transfuzji lub skóry do przeszczepu dokonanego przez osoby, o jakich mowa w ustępie 1, jeżeli oddanie takie nastąpiło na odpowiedzialność tej strony. Ponadto każda strona konfliktu powinna podjąć wysiłki mające na celu prowadzenie rejestru wszystkich czynności medycznych podjętych wobec każdej osoby internowanej, zatrzymanej lub w inny sposób pozbawionej wolności z powodu sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1. Rejestry takie powinny być w każdym czasie dostępne do wglądu Mocarstwu Opiekunческому.

Artykuł 12

Ochrona formacji medycznych

1. Jednostki medyczne powinny być zawsze szanowane i chronione oraz nie mogą być przedmiotem ataku.

2. Ustęp 1 stosuje się do cywilnych jednostek medycznych, jeżeli:

(a) należą do jednej ze stron konfliktu;

(b) są uznane i upoważnione przez właściwą władzę jednej ze stron konfliktu albo

(c) są upoważnione zgodnie z ustępem 2 artykułu 9 niniejszego protokołu lub z artykułem 27 Pierwszej Konwencji.

3. Wzywa się strony konfliktu do wzajemnego powiadamiania o rozmieszczeniu ich stałych jednostek medycznych. Brak takiego powiadomienia nie zwalnia żadnej ze stron od obowiązku przestrzegania postanowień ustępu 1.

4. W żadnych okolicznościach nie wolno używać jednostek medycznych do ochrony celów wojskowych przed atakiem. W miarę możliwości strony konfliktu zapewnią, by jednostki medyczne były tak rozmieszczone, aby ataki przeciw celom wojskowym nie zagrażały ich bezpieczeństwu.

Artykuł 13

Ustanie ochrony cywilnych jednostek medycznych

1. Ochrona, do jakiej są uprawnione cywilne jednostki medyczne, może ustać tylko wtedy, gdy są one używane, poza ramami swej funkcji humanitarnej, do działań szkodliwych dla nieprzyjaciela. Ochrona może ustać jednak dopiero po ostrzeżeniu ustalającym, jeśli jest to możliwe, rozsądny termin oraz gdy ostrzeżenie to zostało zignorowane.

2. Następujących działań nie uważa się za szkodliwe dla nieprzyjaciela:

(a) faktu wyposażenia personelu jednostek w lekką broń osobistą do obrony własnej lub rannych i chorych, znajdujących się pod jego opieką;

(b) ochrony formacji przez wartownika, wartę lub eskortę;

(c) znajdowania się w jednostce lekkiej broni i amunicji odebranych rannym i chorym, a nie przekazanych jeszcze właściwej służbie;

(d) przebywania w jednostce, z powodów medycznych, członków sił zbrojnych lub innych kombatantów.

Artykuł 14

Ograniczenie rekwizycji cywilnych jednostek medycznych

1. Mocarstwo Okupacyjne ma obowiązek zapewnienia zaspokojenia medycznych potrzeb ludności cywilnej na okupowanym terytorium.

2. Mocarstwo Okupacyjne nie może przeto rekwirować cywilnych jednostek medycznych, ich wyposażenia, materiałów lub usług ich personelu, dopóki te środki są konieczne do zaspokojenia medycznych potrzeb ludności cywilnej i do zapewnienia kontynuacji opieki medycznej nad rannymi i chorymi, którzy są już leczeni.

3. Pod warunkiem dalszego przestrzegania ogólnego przepisu zawartego w ustępie 2, Mocarstwo Okupacyjne może zarekwirować wymienione środki, jeżeli spełnione są następujące warunki szczegółowe:

(a) środki te są konieczne do właściwego i niezwłocznego leczenia rannych i chorych członków sił zbrojnych Mocarstwa Okupacyjnego lub jeńców wojennych;

(b) rekwizycja trwa tylko tak długo, jak długo występuje taka konieczność, oraz

(c) niezwłocznie poczynione zostaną kroki w celu zapewnienia dalszego zaspokajania potrzeb medycznych ludności cywilnej oraz leczonych rannych i chorych, których dotyka rekwizycja.

Artykuł 15

Ochrona cywilnego personelu medycznego i duchownego

1. Cywilny personel medyczny korzysta z poszanowania i ochrony.

2. W razie potrzeby należy udzielić cywilnemu personelowi medycznemu wszelkiej możliwej pomocy na obszarze, na którym cywilna działalność medyczna została zakłócona wskutek walk.

3. Mocarstwo Okupacyjne udzieli cywilnemu personelowi medycznemu na okupowanych terytoriach wszelkiej pomocy, by umożliwić mu jak najlepsze wykonywanie jego humanitarnego posłannictwa. Mocarstwo Okupacyjne nie może żądać, by wykonując tę misję personel ten dawał pierwszeństwo leczeniu kogokolwiek z innych względów niż medyczne. Nie może on być zmuszany do wykonywania zadań, które są niezgodne z jego humanitarnym posłannictwem.

4. Cywilny personel medyczny powinien mieć dostęp wszędzie tam, gdzie jego usługi są potrzebne, z zachowaniem środków nadzoru i bezpieczeństwa, jakie zainteresowana strona konfliktu uzna za konieczne.

5. Cywilny personel duchowny korzysta z poszanowania i ochrony. Stosuje się do niego postanowienia Konwencji i niniejszego protokołu dotyczące ochrony i identyfikacji personelu medycznego.

Artykuł 16

Ogólna ochrona działalności medycznej

1. Bez względu na sytuację nikt nie może być karany za działalność o charakterze medycznym zgodną z etyką medyczną, niezależnie od tego, kto korzysta z takiej opieki.

2. Osoby zajmujące się działalnością medyczną nie mogą być zmuszane do czynów lub prac sprzecznych z zasadami etyki medycznej lub z innymi przepisami medycznymi mającymi na celu dobro rannych i chorych albo z postanowieniami Konwencji lub niniejszego protokołu, ani też do powstrzymania się od wykonywania czynności lub prac wymaganych przez te przepisy i postanowienia.

3. Żadna osoba zajmująca się działalnością medyczną nie może być zmuszana do udzielania komukolwiek należącemu do strony przeciwnej lub do własnej strony – poza przypadkami przewidzianymi przez prawo tej ostatniej – informacji dotyczących rannych i chorych, którzy znajdują się lub byli pod jej opieką, jeżeli informacje takie mogłyby jej zdaniem okazać się szkodliwe dla danych pacjentów lub ich rodzin. Jednakże przepisy o obowiązkowym zgłaszaniu chorób zakaźnych powinny być przestrzegane.

Artykuł 17

Rola ludności cywilnej i stowarzyszeń pomocy

1. Ludność cywilna powinna okazywać poszanowanie rannym, chorym i rozbitkom, nawet jeśli należą oni do strony przeciwnej, i nie dopuszczać się w stosunku do nich żadnych aktów przemocy. Ludności cywilnej oraz stowarzyszeniom pomocy, takim jak krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca), należy zezwolić – nawet z ich własnej inicjatywy – na zbieranie rannych, chorych i rozbitków oraz opiekę nad nimi, również na obszarach objętych inwazją lub okupacją. Nikt nie może być krzywdzony, ścigany, skazany ani karany z powodu takiej humanitarnej działalności.

2. Strony konfliktu mogą zwrócić się do ludności cywilnej i stowarzyszeń pomocy, o jakich mowa w ustępie 1, o zbieranie rannych, chorych i rozbitków i opiekę nad nimi oraz o poszukiwanie zabitych i wskazywanie miejsc, w których się oni znajdują. Strony konfliktu zapewnią ochronę i niezbędne ułatwienia tym, którzy odpowiedzą na takie wezwanie. Jeżeli strona przeciwna uzyska lub odzyska kontrolę nad obszarem, zapewni ona taką ochronę i ułatwienia na tak długo, jak to będzie potrzebne.

Artykuł 18

Identyfikacja

1. Każda strona konfliktu powinna dołożyć starań, aby personel medyczny i duchowny oraz medyczne jednostki i środki transportu były rozpoznawalne.

2. Każda strona konfliktu powinna także dołożyć starań, aby ustanowić i wprowadzić w życie metody i zasady postępowania, które umożliwią rozpoznanie jednostek medycznych i środków transportu, używających znaku rozpoznawczego i sygnałów rozpoznawczych.

3. Na terytorium okupowanym i na obszarach, na których toczą się walki lub zachodzi prawdopodobieństwo, że będą się toczyć, cywilny personel medyczny i duchowny powinien być rozpoznawalny poprzez znak rozpoznawczy i kartę tożsamości potwierdzającą jego status.

4. Za zgodą uprawnionej władzy jednostki medyczne i środki transportu powinny być oznaczone znakiem rozpoznawczym. Statki i łodzie, o jakich mowa w artykule 22 niniejszego protokołu, powinny być oznakowane stosownie do postanowień Drugiej Konwencji.

5. Obok znaku rozpoznawczego strona konfliktu może, jak przewiduje rozdział III załącznika I do niniejszego protokołu, zezwolić na używanie sygnałów rozpoznawczych dla identyfikacji jednostek medycznych i środków transportu. W drodze wyjątku, w szczególnych przypadkach, o jakich mowa w tym rozdziale, środki transportu medycznego mogą używać sygnałów rozpoznawczych bez stosowania znaku rozpoznawczego.

6. Stosowanie postanowień ustępów 1 do 5 niniejszego artykułu podlega rozdziałom I do III załącznika I do niniejszego protokołu. Sygnały określone w rozdziale III tego załącznika i przeznaczone do wyłącznego użytku jednostek medycznych i środków transportu nie mogą być używane – poza wyjątkami przewidzianymi tamże – do innych celów niż identyfikacja jednostek medycznych i środków transportu określonych w tym rozdziale.

7. Postanowienia niniejszego artykułu nie uprawniają do szerszego stosowania znaku rozpoznawczego w czasie pokoju, niż to określa artykuł 44 Pierwszej Konwencji.

8. Postanowienia Konwencji i niniejszego protokołu dotyczące nadzoru nad stosowaniem znaku rozpoznawczego i zapobiegania oraz karania za jego nadużywanie stosuje się do sygnałów rozpoznawczych.

Artykuł 19

Państwa neutralne i inne państwa nie będące stronami konfliktu

Państwa neutralne i inne państwa nie będące stronami konfliktu będą stosowały odpowiednie postanowienia niniejszego protokołu do osób chronionych przez niniejszą

część, które mogą być przyjęte lub internowane na ich terytorium, i do zmarłych osób stron konfliktu, które zostaną znalezione.

Artykuł 20

Zakaz represji

Zabronione są represje przeciwko osobom i dobrom chronionym przez niniejszą część.

DZIAŁ II

Transport medyczny

Artykuł 21

Pojazdy sanitarne

Pojazdy sanitarne korzystają z takiego samego poszanowania i ochrony, jaki przewidziany jest przez Konwencje i niniejszy protokół dla ruchomych jednostek medycznych.

Artykuł 22

Statki szpitalne i łodzie ratownictwa przybrzeżnego

1. Postanowienia Konwencji dotyczące:

- (a) statków, o których mowa w artykułach 22, 24, 25 i 27 Drugiej Konwencji,
- (b) ich łodzi ratunkowych i innych ich łodzi,
- (c) ich personelu i załogi oraz
- (d) rannych, chorych i rozbitków znajdujących się na pokładzie

mają zastosowanie również wtedy, gdy te statki lub łodzie przewożą cywilnych rannych, chorych i rozbitków, nie należących do żadnej z kategorii wymienionych w artykule 13 Drugiej Konwencji. Takie osoby cywilne nie mogą jednak być przekazane stronie innej niż własna ani też wzięte do niewoli na morzu. Jeżeli znajdują się one we władzy strony konfliktu innej niż ich własna, będzie miała do nich zastosowanie Czwarta Konwencja i niniejszy protokół.

2. Ochrona zapewniona przez Konwencje statkom, o których mowa w artykule 25 Drugiej Konwencji, rozciąga się również na statki szpitalne oddane do dyspozycji stronie konfliktu na cele humanitarne:

- (a) przez państwo neutralne lub inne państwo nie będące stroną konfliktu albo
- (b) przez bezstronną międzynarodową organizację humanitarną,

pod warunkiem, w obu tych wypadkach, przestrzegania wymogów określonych w tym artykule.

3. Łodzie, o jakich mowa w artykule 27 Drugiej Konwencji, korzystają z ochrony także wtedy, gdy nie dokonano zawiadomienia przewidzianego w tym artykule. Stronom konfliktu proponuje się jednak, by powiadamiały się wzajemnie o wszelkich szczegółach dotyczących takich łodzi, które ułatwiłyby ich identyfikację i rozpoznanie.

Artykuł 23

Inne statki i łodzie sanitarne

1. Statki i łodzie sanitarne, inne niż wymienione w artykule 22 niniejszego protokołu i w artykule 38 Drugiej Konwencji, powinny być zarówno na morzu, jak i na innych wodach szanowane i chronione w sposób przewidziany przez Konwencję i niniejszy protokół w odniesieniu do ruchomych jednostek sanitarnych. Ponieważ ich ochrona może być skuteczna jedynie wtedy, gdy zostaną one zidentyfikowane i rozpoznane jako statki lub łodzie sanitarne, powinny być oznaczone znakiem rozpoznawczym oraz stosować się, w miarę możliwości, do postanowień artykułu 43 ustęp 2 Drugiej Konwencji.

2. Statki i łodzie, o jakich mowa w ustępie 1, podlegają prawom wojny. Każdy okręt wojenny pływający na powierzchni, zdolny do bezpośredniego wymuszenia wykonania swego polecenia, może wydać rozkaz zatrzymania się, oddalenia się lub obrania określonego kursu; one zaś powinny stosować się do takiego polecenia. Takie statki i łodzie nie mogą być w jakikolwiek sposób odrywane od swych zadań medycznych, dopóki są potrzebne dla rannych, chorych i rozbitków znajdujących się na ich pokładzie.

3. Ochrona przewidziana w ustępie 1 ustaje jedynie w warunkach określonych w art. 34 i 35 Drugiej Konwencji. Wyrażna odmowa wykonania polecenia wydanego zgodnie z ustępem 2 stanowi działanie na szkodę nieprzyjaciela w rozumieniu artykułu 34 Drugiej Konwencji.

4. Strona konfliktu może powiadomić stronę przeciwną, możliwie najwcześniej przed wypłynięciem, o nazwie, danych technicznych, przewidywanej godzinie wypłynięcia, kursie i przybliżonej prędkości statku lub łodzi sanitarnej, zwłaszcza gdy dotyczy to statków przekraczających wyporność 2000 ton brutto, jak również może podać wszelkie inne informacje, które mogłyby ułatwić identyfikację i rozpoznanie. Strona przeciwna powinna potwierdzić odbiór tych informacji.

5. Postanowienia artykułu 37 Drugiej Konwencji mają zastosowanie do personelu medycznego i duchownego znajdującego się na pokładzie takich statków i łodzi.

6. Postanowienia Drugiej Konwencji mają zastosowanie do rannych, chorych i rozbitków, należących do kategorii, o jakich mowa w artykule 13 Drugiej Konwencji i w artykule 44 niniejszego protokołu, którzy znajdują się na pokładzie takich statków i łodzi sanitarnych. Cywilni – ranni, chorzy i rozbitkowie – którzy nie należą do żadnej z kategorii wymienionych w artykule 13 Drugiej Konwencji, nie powinni, jeżeli znajdują się na morzu, być przekazywani stronie konfliktu, która nie jest ich własna, ani być zmuszani do opuszczenia statku; jeżeli znajdują się oni we władzy strony konfliktu innej niż ich własna, zastosowanie ma Czwarta Konwencja i niniejszy protokół.

Artykuł 24

Ochrona powietrznych statków sanitarnych

Powietrzne statki sanitarne będą szanowane i chronione stosownie do postanowień niniejszej części.

Artykuł 25

Powietrzne statki sanitarne na obszarach nie opanowanych przez stronę przeciwną

Na obszarach lądowych faktycznie kontrolowanych przez siły przyjazne lub na obszarach morskich nie kontrolowanych faktycznie przez stronę przeciwną, a także w przestrzeni powietrznej nad takimi obszarami, poszanowanie i ochrona powietrznych statków sanitarnych strony w konflikcie nie zależy od porozumienia ze stroną przeciwną. Jednak dla większego bezpieczeństwa strona konfliktu używająca swych powietrznych statków sanitarnych na tych obszarach może przekazać stronie przeciwnej informacje przewidziane w artykule 29, zwłaszcza zaś, kiedy statki takie dokonują lotów, w czasie których dostają się w zasięg systemów broni „ziemia-powietrze” strony przeciwnej.

Artykuł 26

Powietrzne statki sanitarne w strefach styczności lub strefach podobnych

1. W tych częściach strefy styczności, które są faktycznie kontrolowane przez siły przyjazne, a także w strefach, nad którymi faktyczna kontrola nie jest wyraźnie ustalona przez żadne siły, oraz w przestrzeni powietrznej nad tymi strefami ochrona powietrznych statków sanitarnych może być w pełni skuteczna jedynie w drodze uprzedniego porozumienia między właściwymi władzami wojskowymi stron konfliktu, przewidzianego w artykule 29. W razie braku takiego porozumienia, powietrzne statki sanitarne działają na własne ryzyko; statki te powinny jednak być szanowane, gdy zostaną rozpoznane jako powietrzne statki sanitarne.

2. Wyrażenie „strefa styczności” oznacza każdą strefę na lądzie, gdzie wysunięte części sił przeciwnych są ze sobą w styczności, zwłaszcza gdy są one narażone na bezpośredni ostrzał z ziemi.

Artykuł 27

Powietrzne statki sanitarne w strefach kontrolowanych przez stronę przeciwną

1. Powietrzne statki sanitarne strony konfliktu podlegają ochronie podczas przelotu nad strefami lądowymi lub morskimi fizycznie kontrolowanymi przez stronę przeciwną, pod warunkiem uprzedniego otrzymania zgody na takie loty od właściwej władzy strony przeciwnej.

2. Powietrzny statek sanitarny, który wskutek błędu w nawigacji lub wyższej konieczności dotyczącej bezpieczeństwa lotu przelatuje nad strefą faktycznie kontrolowaną przez stronę przeciwną bez porozumienia lub w odstępstwie od warunków porozumienia przewidzianego w ustępie 1, powinien podjąć wszelkie wysiłki dla zidentyfikowania siebie i powiadomienia strony przeciwnej o zaistniałych okolicznościach. Z chwilą gdy taki sanitarny statek powietrzny zostanie rozpoznany przez stronę przeciwną, powinna ona podjąć wszelkie uzasadnione wysiłki, aby wydać rozkaz lądowania lub wodowania, przewidziany w artykule 30 ustęp 1, lub przedsięwziąć inne środki w celu zabezpieczenia swych własnych interesów i – w obydwu wypadkach – dać statkowi powietrznemu czas na podporządkowanie się rozkazowi przed podjęciem ataku przeciwko niemu.

Artykuł 28

Ograniczenia w używaniu powietrznych statków sanitarnych

1. Zabrania się stronom konfliktu używania swych powietrznych statków sanitarnych do prób uzyskania korzyści wojskowych kosztem strony przeciwnej. Obecność powietrznych statków sanitarnych nie może być wykorzystywana do prób ochrony celów wojskowych przed atakiem.

2. Powietrzne statki sanitarne nie powinny być używane do zbierania lub przekazywania danych wywiadowczych i nie powinny przewozić wyposażenia przeznaczonego do tego celu. Zabrania się im przewożenia osób lub ładunku nie objętych definicją zawartą w artykule 8 punkt (f). Nie uważa się za zakazane przewożenie na pokładzie rzeczy osobistych osób przewożonych lub wyposażenia przeznaczonego wyłącznie dla ułatwienia nawigacji, łączności lub identyfikacji.

3. Powietrzne statki sanitarne nie mogą przewozić innej broni niż lekka i amunicji, odebranych rannym, chorym i rozbitkom, znajdującym się na pokładzie i nie przekazanych jeszcze właściwej służbie, oraz takiej lekkiej broni osobistej, jaka może być konieczna do umożliwienia personelowi medycznemu znajdującemu się na pokładzie obrony własnej i powierzonych mu rannych, chorych i rozbitków.

4. Podczas wykonywania lotów, o których mowa w art. 26 i 27, powietrzne statki sanitarne nie powinny być używane do poszukiwania rannych, chorych i rozbitków, jeżeli odmiennie nie stanowi wcześniejsze porozumienie ze stroną przeciwną.

Artykuł 29

Zawiadomienia i porozumienia dotyczące powietrznych statków sanitarnych

1. Zawiadomienia przewidziane w artykule 25 albo wezwania do zawarcia uprzedniego porozumienia, przewidziane w artykułach 26, 27, 28 (ustęp 4) lub 31 powinny określać przewidywaną liczbę powietrznych statków sanitarnych, plany ich lotu oraz środki rozpoznania i być rozumiane w taki sposób, aby każdy lot był wykonywany zgodnie z artykułem 28.

2. Strona otrzymująca zawiadomienie dokonane w myśl artykułu 25 niezwłocznie powinna potwierdzić jego odbiór.

3. Strona otrzymująca prośbę dotyczącą zawarcia uprzedniej umowy zgodnie z artykułami 26, 27 lub 31 bądź też artykułem 28 ustęp 4 powinna możliwie najszybciej powiadomić stronę, która skierowała prośbę:

(a) że wyraża zgodę stosownie do prośby;

(b) że odrzuca prośbę albo

(c) że proponuje uzasadnioną zmianę. Może również proponować zakaz lub ograniczenie innych lotów w tej strefie przez określony czas. Jeśli strona, która wezwaniu przedstawiła, przyjmuje propozycje alternatywne, powinna przekazać drugiej stronie swoją zgodę.

4. Strony poczynią niezbędne kroki w celu szybkiego przekazania powiadomień i zawarcia porozumień.

5. Strony poczynią również niezbędne kroki, by istotna treść tych powiadomień i umów została szybko przekazana zainteresowanym jednostkom wojskowym i by zostały one poinformowane o środkach identyfikacji używanych przez wchodzące w grę powietrzne statki sanitarne.

Artykuł 30

Lądowanie i inspekcja powietrznych statków sanitarnych

1. Powietrzne statki sanitarne przelatujące nad strefami rzeczywiście opanowanymi przez stronę przeciwną lub strefami, nad którymi żadna ze stron wyraźnie nie panuje, mogą być wezwane do lądowania lub – odpowiednio – wodowania, by umożliwić inspekcję przewidzianą w następujących ustępach. Powietrzne statki sanitarne powinny podporządkować się każdemu wezwaniu tego rodzaju.

2. Jeżeli powietrzny statek sanitarny ląduje lub woduje na wezwanie lub z innych powodów, może być poddany inspekcji jedynie dla sprawdzenia kwestii wymienionych w ustępach 3 i 4. Inspekcja powinna być podjęta niezwłocznie i przeprowadzona szybko. Strona, która przystępuje do inspekcji, nie powinna domagać się, by ranni i chorzy zostali wyładowani ze statku powietrznego, chyba że takie wyładowanie jest niezbędne dla dokonania inspekcji. Powinna ona w każdym razie zatroszczyć się, by inspekcja lub wyładowanie nie pogorszyły stanu rannych i chorych.

3. Jeżeli inspekcja ustali, że statek powietrzny:

(a) jest powietrznym statkiem sanitarnym w rozumieniu artykułu 8 punkt (j);

(b) nie narusza warunków ustanowionych w artykule 28 oraz

(c) nie podjął lotu bez uprzedniego porozumienia lub z jego naruszeniem, jeśli porozumienie takie jest wymagane,

to otrzyma on pozwolenie na niezwłoczne kontynuowanie lotu wraz z takimi znajdującymi się w nim osobami, które należą do strony przeciwnej, do państwa neutralnego albo do innego państwa nie będącego stroną konfliktu,

4. Jeżeli inspekcja ustali, że statek powietrzny:

(a) nie jest powietrznym statkiem sanitarnym w rozumieniu artykułu 8 punkt (j);

(b) narusza warunki ustanowione w artykule 28 albo

(c) podjął lot bez uprzedniego porozumienia lub z jego naruszeniem, jeśli porozumienie takie jest wymagane,

to statek ten może być zajęty. Osoby znajdujące się w nim powinny być traktowane stosownie do odpowiednich przepisów Konwencji i niniejszego protokołu. W wypadku gdy zajęty w ten sposób statek powietrzny jest stałym powietrznym statkiem sanitarnym, może on być później używany wyłącznie jako powietrzny statek sanitarny.

Artykuł 31

Państwa neutralne lub inne państwa nie będące stronami konfliktu

1. Powietrzne statki sanitarne mogą przelatywać, lądować lub wodować na terytorium państwa neutralnego lub innego państwa nie będącego stroną w konflikcie jedynie na podstawie uprzedniego porozumienia. Jeżeli natomiast takie porozumienie istnieje, korzystają one z poszanowania w czasie całego lotu i ewentualnych lądowań. Powinny one jednak podporządkować się każdemu wezwaniu do lądowania lub wodowania.

2. Powietrzny statek sanitarny, który bez uprzedniego porozumienia lub z naruszeniem jego postanowień przelatuje nad terytorium państwa neutralnego lub innego państwa nie będącego stroną w konflikcie bądź wskutek błędu nawigacyjnego, bądź wskutek naglącej sytuacji dotyczącej bezpieczeństwa lotu, powinien poczynić wysiłki, by powiadomić o swym locie i by pozwolić się zidentyfikować. Z chwilą gdy państwo to rozpozna taki powietrzny statek sanitarny, powinno ono dołożyć wszelkich uzasadnionych wysiłków, by dać polecenie lądowania lub wodowania, o jakim mowa w artykule 30 ustęp 1, albo poczynić inne kroki dla zabezpieczenia interesów tego państwa i dać statkowi powietrznemu w obydwu wypadkach czas na podporządkowanie się przed podjęciem ataku przeciwko niemu.

3. Jeżeli powietrzny statek sanitarny ląduje lub woduje na wezwanie albo z innych powodów, stosownie do porozumienia lub w warunkach wskazanych w ustępie 2, na terytorium państwa neutralnego lub innego państwa nie będącego stroną w konflikcie, to może być poddany inspekcji w celu ustalenia, czy jest to rzeczywiście powietrzny statek sanitarny. Inspekcja powinna być podjęta bezzwłocznie i przeprowadzona szybko. Strona przystępująca do inspekcji nie powinna żądać, by ranni i chorzy należący do strony użytkującej statek powietrzny zostali z niego wyładowani, chyba że jest to dla inspekcji nieodzowne. Strona przeprowadzająca inspekcję powinna w każdym razie zapewnić, by inspekcja lub wyładowanie nie pogorszyły stanu rannych i chorych. Jeżeli inspekcja ustali, że statek powietrzny jest istotnie powietrznym statkiem sanitarnym, statek ten wraz ze znajdującymi się w nim osobami – z wyjątkiem tych,

które zgodnie z przepisami prawa międzynarodowego mającymi zastosowanie w konfliktach zbrojnych podlegają zatrzymaniu – powinien otrzymać zezwolenie na dalszy lot oraz odpowiednie udogodnienia. Jeżeli inspekcja ustali, że taki statek powietrzny nie jest powietrznym statkiem sanitarnym, podlega on zajęciu, a znajdujące się w nim osoby powinny być potraktowane zgodnie z ustępem 4.

4. Ranni, chorzy i rozbitkowie, którzy opuścili powietrzny statek sanitarny za zgodą władz miejscowych na terytorium państwa neutralnego lub innego państwa nie będącego stroną konfliktu, z wyjątkiem tych, którzy uczynili to przejściowo, podlegają zatrzymaniu – jeśli porozumienie między tymi państwami a stronami konfliktu nie przewiduje inaczej – przez to państwo, gdy wymagają tego przepisy prawa międzynarodowego mające zastosowanie w konfliktach zbrojnych, tak by nie mogli na nowo wziąć udziału w działaniach zbrojnych. Koszty leczenia szpitalnego i internowania ponosi państwo, do którego te osoby należą.

5. Państwa neutralne i inne państwa nie będące stronami konfliktu będą stosowały w jednakowy sposób do wszystkich stron konfliktu warunki i ewentualne ograniczenia dotyczące przelotu nad ich terytorium powietrznych statków sanitarnych lub lądowania takich statków.

DZIAŁ III

Osoby zaginione i zmarłe

Artykuł 32

Zasada ogólna

Przy stosowaniu niniejszego działu Wysokie Umawiające się Strony, strony konfliktu oraz międzynarodowe organizacje humanitarne wymienione w Konwencjach i niniejszym protokole kierują się w swej działalności przede wszystkim prawem rodzin do wiedzy o losie ich członków.

Artykuł 33

Osoby zaginione

1. Gdy okoliczności na to pozwolą, a najpóźniej z chwilą zakończenia czynnych działań zbrojnych, każda strona konfliktu powinna poszukiwać osób, których zaginięcie zostało jej podane przez stronę przeciwną. Ta przeciwna strona powinna dla ułatwienia poszukiwań podać wszelkie przydatne informacje o takich osobach.

2. Dla ułatwienia zebrania informacji, o jakich mowa w poprzednim ustępie, każda strona konfliktu powinna, w odniesieniu do osób, które nie korzystałyby z lepszego traktowania stosownie do Konwencji lub niniejszego protokołu:

(a) zarejestrować informacje przewidziane w artykule 138 Czwartej Konwencji o tych osobach, które były zatrzymane, uwięzione lub w inny sposób pozbawione wolności przez okres dłuższy niż dwa tygodnie w związku z działaniami zbrojnymi lub okupacją lub które zmarły w okresie pozbawienia wolności;

(b) w jak największym zakresie pomagać oraz, jeśli to konieczne, zbierać i rejestrować informacje o takich osobach, jeżeli one zmarły w innych okolicznościach w związku z działaniami wojennymi lub okupacją.

3. Informacje o osobach, których zaginięcie podano stosownie do ustępu 1, oraz wnioski o takie informacje powinny być przekazywane bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem Mocarstwa Opiekuńczego, Centralnego Biura Poszukiwań przy Międzynarodowym Komitecie Czerwonego Krzyża lub krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca). Jeżeli te informacje nie są przekazane za pośrednictwem Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i jego Centralnego Biura Poszukiwań, każda strona konfliktu zapewni dostarczenie ich również Centralnemu Biuru Poszukiwań.

4. Strony konfliktu dołożą starań, by dojść do porozumień, które by pozwoliły zespołom poszukiwać, identyfikować i zbierać zmarłych na polu walki; porozumienia te mogą przewidywać – w miarę potrzeby – że takim zespołom towarzyszyć będzie personel strony przeciwnej w czasie, gdy będą one pełnić swą misję w strefach, które są pod kontrolą tej strony przeciwnej. Personel takich zespołów powinien być szanowany i chroniony w czasie, gdy zajmuje się wyłącznie spełnianiem swych zadań.

Artykuł 34

Szczałki osób zmarłych

1. Szczałki osób zmarłych z przyczyn związanych z okupacją lub w czasie pozbawienia wolności spowodowanego okupacją lub działaniami wojennymi oraz osób, które nie były obywatelami państwa, w którym zmarły w związku z działaniami wojennymi, powinny być szanowane; groby tych osób powinny być szanowane, utrzymywane i oznaczone, tak jak to przewiduje artykuł 130 Czwartej Konwencji, jeśli tych szczałków lub grobów nie dotyczy bardziej korzystne traktowanie w myśl Konwencji lub niniejszego protokołu.

2. Gdy pozwolą na to okoliczności i stosunki między przeciwnymi stronami, Wysokie Umawiające się Strony, na których terytorium położone są groby oraz ewentualnie inne miejsca, w których znajdują się szczałki osób zmarłych z powodu działań wojennych, podczas okupacji lub w okresie pozbawienia wolności, powinny zawrzeć porozumienia w celu:

(a) ułatwienia dostępu do grobów członkom rodzin zmarłych i przedstawicielom oficjalnych służb rejestracji grobów oraz wydania praktycznych zarządzeń dotyczących tego dostępu;

(b) zapewnienia stałej opieki i utrzymania tych grobów;

(c) ułatwienia powrotu szczałków osób zmarłych i ich osobistych rzeczy do kraju pochodzenia na wniosek tego kraju lub jeśli ten kraj się nie sprzeciwia – na wniosek rodziny.

3. W braku porozumień przewidzianych w ustępie 2 pkt (b) lub (c) i gdy kraj pochodzenia takich zmarłych nie wyraża woli zapewnienia utrzymania takich grobów na swój koszt. Wysoka Umawiająca się Strona, na której terytorium te groby się znajdują,

może zaproponować ułatwienie powrotu szczątków do kraju pochodzenia. Jeżeli ta propozycja nie zostanie przyjęta w ciągu 5 lat od jej złożenia, Wysoka Umawiająca się Strona może, po odpowiednim powiadomieniu kraju pochodzenia, stosować swoje prawo dotyczące cmentarzy i grobów.

4. Wysoka Umawiająca się Strona, na której terytorium znajdują się groby, o jakich mowa w niniejszym artykule, jest uprawniona do ekshumacji szczątków jedynie:

(a) w warunkach określonych w ustępach 2 (c) i 3 albo

(b) gdy ekshumację nakazuje wzgląd na interes publiczny, w tym na potrzeby sanitarne i procesowe; w takim wypadku Wysoka Umawiająca się Strona powinna zawsze traktować szczątki osób zmarłych z szacunkiem i powiadomić kraj pochodzenia o zamiarze ekshumacji, podając przewidywane miejsce ponownego pogrzebania.

CZĘŚĆ III

Metody i środki prowadzenia wojny Status kombatanta i jeńca wojennego

DZIAŁ I

Metody i środki prowadzenia wojny

Artykuł 35

Zasady podstawowe

1. W każdym konflikcie zbrojnym prawo stron konfliktu do doboru metod i środków prowadzenia wojny nie jest nieograniczone.

2. Zabronione jest stosowanie broni, pocisków i materiałów, a także metod prowadzenia wojny, które mogą powodować zbędne cierpienia.

3. Zabronione jest stosowanie metod i środków prowadzenia wojny, których celem jest wywoływanie rozległych, długotrwałych i poważnych szkód w środowisku naturalnym lub po których można oczekiwać, że takie szkody wywołają.

Artykuł 36

Nowe bronie

Przy prowadzeniu badań, prac rozwojowych, nabywaniu lub wprowadzaniu nowej broni, nowego środka lub metody prowadzenia wojny Wysoka Umawiająca się Strona jest obowiązana ustalić, czy ich zastosowanie byłoby w pewnych lub we wszelkich okolicznościach zakazane przez postanowienia niniejszego protokołu lub przez jakikolwiek inny przepis prawa międzynarodowego odnoszący się do tej Wysokiej Umawiającej się Strony.

Artykuł 37

Zakaz wiarołomstwa

1. Zabronione jest zabijanie, ranienie lub pojmanie przeciwnika w sposób wiarołomny. Stanowią wiarołomstwo działania odwołujące się do dobrej wiary przeciwnika w celu wprowadzenia go w błąd, aby uważał on, że ma prawo skorzystać z ochrony przewidzianej przez przepisy prawa międzynarodowego, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych, albo że ma obowiązek udzielić takiej ochrony. Następujące działania są przykładami wiarołomstwa:

(a) udawanie zamiaru prowadzenia rokowań pod osłoną flagi parlamentarza albo udawanie poddania się;

(b) udawanie niesprawności wywołanej ranami lub chorobą;

(c) udawanie posiadania statusu osoby cywilnej lub niekombatanta oraz

(d) udawanie posiadania uprzywilejowanego statusu przez używanie znaków, odznak lub mundurów Narodów Zjednoczonych, państw neutralnych lub innych państw nie będących stronami konfliktu.

2. Podstępny wojenny nie są zabronione. Podstępny wojenny są to działania, których celem jest wprowadzenie przeciwnika w błąd lub skłonienie do postępowania nieostrożnego, które jednak nie naruszają żadnego przepisu prawa międzynarodowego, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych, i które, nie odwołując się do dobrej wiary przeciwnika w sprawie ochrony przewidzianej przez to prawo, nie są wiarołomne. Następujące działania stanowią przykłady podstępów wojennych: stosowanie maskowania, pułapek, operacji pozornych i fałszywe informowanie.

Artykuł 38

Uznane znaki

1. Zabronione jest nieuprawnione używanie znaku rozpoznawczego czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca albo innych odznak, znaków lub sygnałów przewidzianych przez Konwencje lub niniejszy protokół. Jest też zabronione umyślne nadużywanie innych znaków ochronnych, uznanych w skali międzynarodowej, w tym flagi parlamentarza i znaku chroniącego dobra kultury.

2. Zabronione jest używanie znaku rozpoznawczego Narodów Zjednoczonych poza wypadkami, gdy używanie go jest dozwolone przez tę organizację.

Artykuł 39

Odznaki państwowe

1. Zabronione jest używanie w czasie konfliktu zbrojnego sztandarów lub flag, symboli, odznak lub mundurów wojskowych państw neutralnych lub innych państw nie będących stronami konfliktu.

2. Zabronione jest używanie sztandarów lub flag, symboli, odznak lub mundurów wojskowych stron przeciwnych podczas ataków lub dla zamaskowania, wsparcia ochrony lub utrudniania operacji wojskowych.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu ani ustępu 1 (d) artykułu 37 nie narusza istniejących, powszechnie uznanych przepisów prawa międzynarodowego mających zastosowanie do szpiegostwa lub do używania flag w czasie konfliktów zbrojnych na morzu.

Artykuł 40

Darowanie życia

Zabronione jest wydanie rozkazu, by nikogo nie zostawiać przy życiu, grożenie tym przeciwnikowi lub prowadzenie działań zbrojnych w taki sposób.

Artykuł 41

Ochrona nieprzyjaciela wyłączzonego z walki

1. Osoba, która została uznana lub w danych okolicznościach powinna być uznana za wyłączoną z walki, nie może być przedmiotem ataku.

2. Wyłączona z walki jest osoba:

(a) która znajduje się we władzy strony przeciwnej;

(b) która wyraża wyraźnie wolę poddania się lub

(c) która utraciła świadomość lub w inny sposób jest w stanie niesprawności z powodu ran lub choroby i wskutek tego nie może się bronić,

pod warunkiem że we wszystkich wypadkach powstrzymuje się ona od jakiegokolwiek działania wrogiego i nie próbuje ucieczki.

3. Jeżeli osoby mające prawo do ochrony, jak jeńcy wojenni, znajdują się we władzy strony przeciwnej w innych niż zwyczajne warunkach walki, które uniemożliwiają ich ewakuację w myśl tytułu III, dział I Trzeciej Konwencji, powinny one być zwolnione i należy przedsięwziąć wszelkie stosowne środki ostrożności, by zapewnić im bezpieczeństwo.

Artykuł 42

Osoby znajdujące się w statkach powietrznych

1. Osoba opuszczająca ze spadochronem statek powietrzny niezdolny do lotu nie powinna być przedmiotem ataku w czasie opadania.

2. Osobie, która opuściła ze spadochronem statek powietrzny niezdolny do lotu, należy, w razie wylądowania jej na terytorium kontrolowanym przez stronę przeciwną, dać możliwość poddania się przed uczynieniem jej przedmiotem ataku, chyba że jest widoczne, iż podejmuje ona wrogie działanie.

3. Oddziały powietrznodesantowe nie są chronione przez niniejszy artykuł.

DZIAŁ II

Status kombatanta i jeńca wojennego

Artykuł 43

Siły zbrojne

1. Siły zbrojne strony konfliktu składają się ze wszystkich uzbrojonych i zorganizowanych sił, grup i oddziałów, które podlegają dowództwu odpowiedzialnemu przed tą stroną za postępowanie jego podwładnych, choćby ta strona była reprezentowana przez rząd lub władzę nie uznane przez stronę przeciwną. Takie siły zbrojne powinny podlegać systemowi wewnętrznej dyscypliny, który by zapewniał między innymi poszanowanie przepisów prawa międzynarodowego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

2. Członkowie sił zbrojnych strony konfliktu (inni niż personel medyczny i duchowny objęty artykułem 33 Trzeciej Konwencji) są kombatantami, to jest mają prawo bezpośredniego uczestniczenia w działaniach zbrojnych.

3. Strona konfliktu, która wciela do swych sił zbrojnych organizację paramilitarną lub uzbrojoną służbę porządku publicznego, powinna powiadomić o tym inne strony konfliktu.

Artykuł 44

Kombatanci i jeńcy wojenni

1. Każdy kombatant w rozumieniu artykułu 43, który znajdzie się we władzy strony przeciwnej, staje się jeńcem wojennym.

2. Chociaż wszyscy kombatanci są zobowiązani do przestrzegania przepisów prawa międzynarodowego, mających zastosowanie w konfliktach zbrojnych, naruszenia tych przepisów nie pozbawiają kombatanta prawa do traktowania go jako kombatanta albo – gdy znajdzie się we władzy strony przeciwnej – prawa do traktowania go jako jeńca wojennego, z wyjątkiem wypadków, o jakich mowa w ustępach 3 i 4.

3. Dla wzmocnienia ochrony ludności cywilnej przed skutkami działań wojennych kombatanci są zobowiązani do odróżniania się od ludności cywilnej w czasie, gdy biorą udział w ataku lub w wojskowej operacji przygotowawczej do ataku. Uznając jednak, że w toku konfliktów zbrojnych istnieją sytuacje, gdy wskutek charakteru działań zbrojnych uzbrojony kombatant nie może odróżnić się od ludności cywilnej, zachowuje on swój status kombatanta pod warunkiem, że w takich sytuacjach nosi otwarcie broń:

(a) w czasie każdego starcia zbrojnego;

(b) gdy jest widoczny dla nieprzyjaciela podczas rozwinięcia wojskowego, poprzedzającego rozpoczęcie ataku, w którym ma uczestniczyć.

Działania odpowiadające warunkom przewidzianym w niniejszym ustępie nie są uważane za wiarołomne w rozumieniu ustępu 1 (c) artykułu 37.

4. Każdy kombatant, który znajdzie się we władzy strony przeciwnej w czasie, gdy nie spełnia warunków przewidzianych w drugim zdaniu ustępu 3, traci prawo do traktowania go jako jeńca wojennego, korzysta jednak mimo to z ochrony równoważnej pod każdym względem z tą, jaka przyznana jest jeńcom wojennym przez Trzecią Konwencję i przez niniejszy protokół. W wypadku gdy jest on sądzony i skazany za jakiegokolwiek przestępstwa popełnione przez niego, ochrona ta obejmuje ochronę równoważną z tą, jaką Trzecia Konwencja przyznała jeńcom wojennym.

5. Kombatant, który znajdzie się we władzy strony przeciwnej, w czasie gdy nie uczestniczy w ataku lub w wojskowej operacji przygotowawczej do ataku, nie traci z powodu swej poprzedniej działalności prawa do traktowania go jako kombatanta i jeńca wojennego.

6. Niniejszy artykuł nie pozbawia nikogo prawa do traktowania go jako jeńca wojennego w myśl artykułu 4 Trzeciej Konwencji.

7. Niniejszy artykuł nie zmierza do zmiany praktyki państw powszechnie przyjętej, dotyczącej noszenia mundurów przez kombatantów należących do umundurowanych regularnych oddziałów strony konfliktu.

8. Poza kategoriami osób wymienionymi w artykule 13 Pierwszej i Drugiej Konwencji, wszyscy członkowie sił zbrojnych strony konfliktu, określone w artykule 43 niniejszego protokołu, mają prawo do ochrony przyznanej przez wymienione Konwencje w razie ranienia lub choroby albo gdy – w przypadku Drugiej Konwencji – są rozbitkami na morzu lub na innych wodach.

Artykuł 45

Ochrona osób, które brały udział w działaniach zbrojnych

1. Domniemywa się, że osoba, która bierze udział w działaniach zbrojnych i znajdzie się we władzy strony przeciwnej, jest jeńcem wojennym i dlatego jest chroniona przez Trzecią Konwencję, gdy domaga się statusu jeńca wojennego lub gdy wydaje się, że ma prawo do statusu jeńca wojennego, albo gdy strona, do której ona należy, domaga się dla niej tego statusu, dokonując notyfikacji wobec Mocarstwa zatrzymującego lub Mocarstwa Opiekuńczego. W razie jakiegokolwiek wątpliwości co do prawa do statusu jeńca wojennego, taka osoba nadal korzysta z tego statusu i w związku z tym – z ochrony Trzeciej Konwencji i niniejszego protokołu do czasu ustalenia jej statusu przez właściwy sąd.

2. Jeżeli osoba, która znalazła się we władzy strony przeciwnej, nie jest zatrzymana jako jeńca wojenny i ma być sądzona przez tę stronę za przestępstwo związane z działaniami zbrojnymi, może ona podnieść sprawę swego prawa do statusu jeńca wojennego przed sądem orzekającym w celu uzyskania rozstrzygnięcia w tej kwestii. Ilekroć odpowiednia procedura na to pozwala, kwestia ta powinna być rozstrzygnięta przed wydaniem orzeczenia co do przestępstwa. Przedstawiciele Mocarstwa Opiekuńczego mają prawo przysłuchiwać się postępowaniu, w którym ta sprawa ma być rozstrzygnięta, chyba że wyjątkowo postępowanie toczy się z wyłączeniem jawności ze względu na bezpieczeństwo państwa. W takim wypadku mocarstwo zatrzymujące powinno powiadomić odpowiednie Mocarstwo Opiekuńcze.

3. Osoba, która po wzięciu udziału w działaniach zbrojnych nie ma prawa do statusu jeńca wojennego i której nie przysługuje bardziej korzystne traktowanie zgodnie z Czwartą Konwencją, ma zawsze prawo do ochrony określonej w artykule 75 niniejszego protokołu. Na okupowanym terytorium taka osoba, jeśli nie jest zatrzymana za szpiegostwo, korzysta również, niezależnie od postanowień artykułu 5 Czwartej Konwencji, z praw do porozumiewania się, przewidzianych przez tę Konwencję.

Artykuł 46

Szpiedzy

1. Niezależnie od jakiegokolwiek innego postanowienia Konwencji i niniejszego protokołu członek sił zbrojnych strony konfliktu, który znajdzie się we władzy strony przeciwnej w czasie uprawiania działalności szpiegowskiej, nie ma prawa do statusu jeńca wojennego i może być traktowany jak szpieg.

2. Członek sił zbrojnych strony konfliktu, który zbiera lub usiłuje zbierać na rzecz tej strony wiadomości na terytorium kontrolowanym przez stronę przeciwną, nie będzie uważany za uprawiającego działalność szpiegowską, jeżeli w tym czasie nosi umundurowanie swoich sił zbrojnych.

3. Członek sił zbrojnych strony konfliktu, który jest stałym mieszkańcem terytorium okupowanego przez stronę przeciwną i zbiera lub usiłuje zbierać na tym terytorium na rzecz strony, do której należy, wiadomości o charakterze wojskowym, nie będzie uważany za uprawiającego działalność szpiegowską, chyba że w czasie swej działalności działa pod fałszywymi pozorami lub w sposób rozmyślnie skryty. Ponadto taki mieszkaniec traci prawo do statusu jeńca wojennego i może być traktowany jak szpieg jedynie w wypadku, gdy zostanie ujęty w czasie prowadzenia działalności szpiegowskiej.

4. Członek sił zbrojnych strony konfliktu, który nie jest stałym mieszkańcem terytorium okupowanego przez stronę przeciwną i który prowadził działalność szpiegowską na tym terytorium, traci prawo do statusu jeńca wojennego i może być traktowany jak szpieg tylko wtedy, gdy zostanie ujęty przed ponownym połączeniem się z siłami zbrojnymi, do których należy.

Artykuł 47

Najemnicy

1. Najemnik nie ma prawa do statusu kombatanta lub jeńca wojennego.

2. Określenie „najemnik” dotyczy każdej osoby, która:

(a) została specjalnie zwerbowana w kraju lub za granicą do walki w konflikcie zbrojnym;

(b) rzeczywiście bierze bezpośredni udział w działaniach zbrojnych;

(c) bierze udział w działaniach zbrojnych głównie w celu uzyskania korzyści osobistej i otrzymała od strony konfliktu lub w jej imieniu obietnicę wynagrodzenia materialnego wyraźnie wyższego od tego, które jest przyrzeczone lub wypłacane kombatantom mającym podobny stopień i sprawującym podobną funkcję w siłach zbrojnych tej strony;

(d) nie jest obywatelem strony konfliktu ani stałym mieszkańcem terytorium kontrolowanego przez stronę konfliktu;

(e) nie jest członkiem sił zbrojnych strony konfliktu;

(f) nie została wysłana przez państwo inne niż strona konfliktu w misji urzędowej jako członek sił zbrojnych tego państwa.

CZĘŚĆ IV

Ludność cywilna

DZIAŁ I

Ogólna ochrona przed skutkami działań wojennych

ROZDZIAŁ I

Zasada podstawowa i zakres stosowania

Artykuł 48

Zasada podstawowa

W celu zapewnienia poszanowania i ochrony ludności cywilnej oraz dóbr o charakterze cywilnym strony konfliktu powinny zawsze odróżnić ludność cywilną od kombatantów oraz dobra o charakterze cywilnym od celów wojskowych i w związku z tym kierować swoje operacje jedynie przeciwko celom wojskowym.

Artykuł 49

Określenie ataków i zakres stosowania

1. Określenie „ataki” oznacza akty przemocy w stosunku do przeciwnika zarówno zaczepne, jak i obronne.

2. Postanowienia niniejszego protokołu dotyczące ataków mają zastosowanie do wszelkich ataków, niezależnie od terytorium, na jakim są wykonywane, włączając w to terytorium należące do strony konfliktu, lecz znajdujące się pod kontrolą strony przeciwnej.

3. Postanowienia niniejszego działu mają zastosowanie do każdej operacji lądowej, powietrznej lub morskiej, która może dotyczyć na lądzie ludności cywilnej, osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym. Ponadto mają one zastosowanie do wszelkich ataków morskich i powietrznych skierowanych przeciwko celom na lądzie, jednak poza tym nie naruszają przepisów prawa międzynarodowego związanych z konfliktami zbrojnymi na morzu i w powietrzu.

4. Postanowienia niniejszego działu uzupełniają przepisy dotyczące ochrony humanitarnej zawarte w Czwartej Konwencji, zwłaszcza w tytule II i w innych umowach międzynarodowych, które wiążą Wysokie Umawiające się Strony, a także inne przepisy prawa międzynarodowego dotyczące ochrony osób cywilnych i dóbr o charakterze cywilnym przed skutkami działań wojennych na lądzie, na morzu i w powietrzu.

ROZDZIAŁ II

Osoby cywilne i ludność cywilna

Artykuł 50

Określenie osób cywilnych i ludności cywilnej

1. Za cywilną uważana jest każda osoba nie należąca do żadnej z kategorii określonych w artykule 4 A 1), 2), 3) i 6) Trzeciej Konwencji i w artykule 43 niniejszego protokołu. W razie wątpliwości dana osoba będzie uważana za cywilną.

2. Ludność cywilna obejmuje wszystkie osoby cywilne.

3. Obecność wśród ludności cywilnej pojedynczych osób nie odpowiadających określeniu osoby cywilnej nie pozbawia tej ludności jej cywilnego charakteru.

Artykuł 51

Ochrona ludności cywilnej

1. Ludność cywilna i osoby cywilne korzystają z ogólnej ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych. W celu uczynienia tej ochrony skuteczną należy przestrzegać we wszelkich okolicznościach następujących przepisów, które uzupełniają inne odpowiednie przepisy prawa międzynarodowego.

2. Celem ataków nie mogą być ani ludność cywilna jako taka, ani osoby cywilne. Zabronione są akty i groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności cywilnej.

3. Osoby cywilne nie korzystają z ochrony określonej w niniejszym dziale, jeżeli uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych, przez czas trwania takiego uczestnictwa.

4. Zabronione są ataki bez rozróżnienia. Określenie „bez rozróżnienia” oznacza:

(a) ataki, które nie są skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu;

(b) ataki, w których stosuje się metody i środki walki, jakie nie mogą być ograniczone do określonego celu wojskowego, albo

(c) ataki, w których stosuje się metody i środki walki, których skutki nie mogą być ograniczone, jak to nakazuje niniejszy protokół,

i w następstwie tego w każdym z tych wypadków mogą godzić bez rozróżnienia w cele wojskowe i w osoby cywilne lub w dobra o charakterze cywilnym.

5. Następujące rodzaje ataków będą między innymi traktowane jako wykonane bez rozróżnienia:

(a) ataki w postaci bombardowania, niezależnie od zastosowanych metod i środków, które jako jeden cel wojskowy traktują pewną liczbę celów wojskowych wyraźnie zarysowanych i odróżniających się, położonych w mieście, na wsi lub w innej strefie obejmującej podobne skupienie osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym;

(b) ataki, co do których można przypuszczać, że wywołają również straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub połączenie tych strat i szkód, jeśli byłyby one nadmierne w porównaniu z oczekiwaną konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową.

6. Zabronione są ataki skierowane tytułem represaliów przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym.

7. Obecność lub ruch ludności cywilnej albo osób cywilnych nie powinny być wykorzystywane do ochrony przed operacjami wojskowymi pewnych punktów lub pewnych stref, zwłaszcza do prób ochrony celów wojskowych przed atakami albo do maskowania, ułatwienia lub utrudnienia operacji wojskowych. Strony konfliktu nie powinny kierować ruchu ludności cywilnej lub osób cywilnych tak, by stanowiło to próbę ochrony celów wojskowych przed atakami lub osłaniania operacji wojskowych.

8. Żadne naruszenie tych zakazów nie zwalnia stron konfliktu z zobowiązań prawnych w stosunku do ludności cywilnej i do osób cywilnych, w tym z zobowiązania do przedsięwzięcia środków ostrożności przewidzianych w artykule 57.

ROZDZIAŁ III

Dobra o charakterze cywilnym

Artykuł 52

Ogólna ochrona dóbr o charakterze cywilnym

1. Dobra o charakterze cywilnym nie powinny być celem ataków ani represaliów. Dobrami o charakterze cywilnym są wszystkie dobra, które nie są celami wojskowymi w rozumieniu ustępu 2.
2. Ataki powinny być ściśle ograniczone do celów wojskowych. Co się tyczy dóbr, celami wojskowymi są tylko takie, które z powodu swej natury, swego rozmieszczenia, swego przeznaczenia lub wykorzystania wnoszą istotny wkład do działalności wojskowej i których całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub zneutralizowanie daje określoną korzyść w danej sytuacji.
3. W razie wątpliwości domniemywa się, że dobra normalnie przeznaczone do użytku cywilnego, takie jak miejsce kultu religijnego, dom, inne pomieszczenia mieszkalne lub szkoła, nie są używane w celu wniesienia rzeczywistego wkładu do działania wojskowego.

Artykuł 53

Ochrona dóbr kultury i miejsc kultu religijnego

Z zachowaniem postanowień Konwencji haskiej z dnia 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego oraz innych odpowiednich aktów prawa międzynarodowego, zabronione jest:

- (a) dokonywanie jakichkolwiek wrogich ataków skierowanych przeciwko budowłom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów;
- (b) używanie takich dóbr do wsparcia wysiłku wojskowego;
- (c) czynienie z takich dóbr przedmiotu represaliów.

Artykuł 54

Ochrona dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej

1. Zabronione jest stosowanie przeciwko osobom cywilnym głodu jako metody prowadzenia wojny.
2. Zabronione jest atakowanie, niszczenie, zabieranie lub czynienie nieużytecznymi dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej, takich jak środki żywnościowe i strefy rolnicze, które je wytwarzają, jak zbiory, bydło, urządzenia i zbiorniki z wodą do picia, urządzenia nawadniające w tym celu, aby uniemożliwić ludności cywilnej lub

stronie przeciwnej korzystanie z nich – ze względu na ich znaczenie – niezależnie od motywów, którymi mogą być zamiar wygłodzenia ludności cywilnej, spowodowania jej przemieszczenia lub jakiś inny motyw.

3. Zakazy przewidziane w ustępie 2 nie mają zastosowania, jeżeli wymienione dobra są używane przez stronę przeciwną:

(a) wyłącznie do utrzymania członków sił zbrojnych lub

(b) w innych celach niż takie utrzymanie, ale do bezpośredniego wsparcia działania wojskowego, jednak pod warunkiem, by w żadnym wypadku nie podejmować przeciw tym dobrom działań, po których można by oczekiwać, że pozostawia ludności cywilnej tak mało pożywienia lub wody, że zostałaby narażona na głód lub zmuszona do przemieszczenia się.

4. Dobra te nie powinny być przedmiotem represaliów.

5. Ze względu na istotne interesy każdej strony konfliktu podczas obrony własnego terytorium przeciwko inwazji strona konfliktu może na takim terytorium, jeżeli znajduje się pod jej kontrolą, odstąpić od zakazów przewidzianych w ustępie 2, jeżeli stanowcza konieczność wojskowa tego wymaga.

Artykuł 55

Ochrona środowiska naturalnego

1. Podczas działań wojennych należy troszczyć się o ochronę środowiska naturalnego przed szkodami rozległymi, długotrwałymi i poważnymi. Ochrona obejmuje zakaz stosowania metod lub środków walki, które zmierzają albo które mogą zmierzać do wywołania takich szkód w środowisku naturalnym i przez to zagrozić zdrowiu lub przetrwaniu ludności.

2. Zabronione są ataki przeciwko środowisku naturalnemu z tytułu represaliów.

Artykuł 56

Ochrona budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły

1. Budowle i urządzenia zawierające niebezpieczne siły, a zwłaszcza zapory, groble i elektrownie jądrowe, nie mogą być przedmiotem ataków, choćby stanowiły cele wojskowe, jeżeli takie ataki mogą spowodować wyzwolenie tych sił i w następstwie wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej. Inne cele wojskowe znajdujące się na takich budowlach lub urządzeniach albo w ich pobliżu nie powinny być przedmiotem ataków, jeżeli takie ataki mogą spowodować wyzwolenie niebezpiecznych sił i wskutek tego wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej.

2. Szczególna ochrona przed atakami, o jakich mowa w ustępie 1, może ustać jedynie:

(a) co do zapór i grobli – jeżeli są używane do innych celów niż ich normalne przeznaczenie i do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji

wojskowych oraz gdy takie ataki są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować ustanie takiego wsparcia;

(b) co do elektrowni jądrowych – jeżeli dostarczają one prądu elektrycznego do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz jeżeli takie ataki są jedynym możliwym środkiem do spowodowania ustania takiego wsparcia;

(c) co do innych celów wojskowych umieszczonych na takich budowlach lub w ich pobliżu – jeżeli są one wykorzystywane do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz gdy takie ataki są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować ustanie takiego wsparcia.

3. We wszystkich przypadkach ludność cywilna i osoby cywilne nadal korzystają z pełnej ochrony przyznanej im przez prawo międzynarodowe, włączając w to środki ostrożności przewidziane w artykule 57. Jeżeli ochrona ustaje i jakaś budowla, urządzenie lub jej cel wojskowy, wymienione w ustępie 1, są atakowane, należy przedsięwziąć wszystkie możliwe w praktyce środki ostrożności dla uniknięcia wyzwolenia niebezpiecznych sił.

4. Zabronione jest czynienie przedmiotem represaliów budowli, urządzeń lub celów wojskowych wymienionych w ustępie 1.

5. Strony konfliktu dołożą starań, by nie rozmieszczać celów wojskowych w pobliżu budowli lub urządzeń wymienionych w ustępie 1. Niemniej jednak dopuszczalne jest rozmieszczenie urządzeń mających jako jedyny cel obronę budowli lub urządzeń chronionych; nie powinny one, jako takie, być celem ataków, pod warunkiem że nie są używane w toku działań zbrojnych do celów innych niż działania obronne w odpowiedzi na ataki przeciwko chronionym budowlom lub urządzeniom i że ich uzbrojenie ogranicza się do broni, która może służyć tylko do odpierania działań nieprzyjacielskich przeciwko chronionym budowlom lub urządzeniom.

6. Wzywa się Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu do zawierania między sobą innych porozumień w celu zapewnienia dodatkowej ochrony dobrom zawierającym niebezpieczne siły.

7. Dla ułatwienia identyfikacji dóbr chronionych przez niniejszy artykuł strony konfliktu mogą je oznaczyć za pomocą specjalnego znaku, składającego się z grupy trzech kół jasnopomarańczowych na jednej osi, jak to przedstawia artykuł 16 załącznika I do niniejszego protokołu. Brak takiego oznaczenia nie zwalnia stron konfliktu z zobowiązań wynikających z niniejszego artykułu.

ROZDZIAŁ IV

Środki ostrożności

Artykuł 57

Środki ostrożności w czasie ataku

1. W toku prowadzenia operacji wojskowych należy stale troszczyć się o oszczędzanie ludności cywilnej, osób cywilnych oraz dóbr o charakterze cywilnym.

2. Odnośnie do ataków powinny być przewidziane następujące środki ostrożności:

(a) planujący lub decydujący o podjęciu ataku powinni:

(i) uczynić wszystko, co jest praktycznie możliwe, dla sprawdzenia, czy celami ataku nie są osoby cywilne ani dobra o charakterze cywilnym i czy nie korzystają ze szczególnej ochrony, lecz że są celami wojskowymi w rozumieniu ustępu 2 artykułu 52 i że postanowienia niniejszego protokołu nie zakazują ich atakowania;

(ii) dobierając środki i metody ataku, przedsięwziąć wszystkie praktycznie możliwe środki ostrożności w celu uniknięcia, a przynajmniej sprowadzenia do minimum, nie zamierzonych strat w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych i szkód w dobrach o charakterze cywilnym;

(iii) powstrzymać się od podjęcia ataku, który mógłby spowodować nie zamierzone straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub takie straty i szkody łącznie, których rozmiary byłyby nadmierne do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej;

(b) należy odstąpić od ataku lub go przerwać, gdy okaże się, że jego cel nie ma charakteru wojskowego lub korzysta ze szczególnej ochrony albo że można oczekiwać, iż wywoła on nie zamierzone straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych lub szkody w dobrach o charakterze cywilnym albo takie straty i szkody łącznie, których rozmiary byłyby nadmierne w stosunku do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej;

(c) w wypadku gdy ataki mogą zagrozić ludności cywilnej, należy wydać w odpowiednim czasie skuteczne ostrzeżenie, chyba że okoliczności na to nie pozwalają.

3. Jeżeli możliwy jest wybór między kilkoma celami wojskowymi dla osiągnięcia jednakowej korzyści wojskowej, wybrany powinien być cel, którego zaatakowanie stanowi najmniejsze niebezpieczeństwo dla osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym.

4. W toku prowadzenia operacji wojskowych na morzu lub w powietrzu każda strona konfliktu powinna przedsięwziąć – stosownie do praw i obowiązków, jakie wyływają dla niej z przepisów prawa międzynarodowego, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych – wszelkie uzasadnione środki ostrożności w celu uniknięcia strat w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej oraz szkód w dobrach o charakterze cywilnym.

5. Żadne postanowienie niniejszego artykułu nie może być rozumiane jako uprawniające do ataków przeciw ludności cywilnej, osobom cywilnym lub dobrom o charakterze cywilnym.

Artykuł 58

Środki ostrożności przeciwko skutkom ataków

W stopniu największym, jak to jest praktycznie możliwe, strony konfliktu:

(a) podejmą wysiłki, bez uszczerbku dla artykułu 49 Czwartej Konwencji, by oddalić z sąsiedztwa celów wojskowych pozostające pod ich władzą ludność cywilną, osoby cywilne i dobra o charakterze cywilnym;

(b) będą unikały umieszczania celów wojskowych wewnątrz lub w sąsiedztwie stref gęsto zaludnionych;

(c) przedsięwzją inne środki ostrożności, konieczne do ochrony pozostających pod ich władzą ludności cywilnej, osób cywilnych i dóbr o charakterze cywilnym przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych.

ROZDZIAŁ V

Miejscowości i strefy pod szczególną ochroną

Artykuł 59

Miejscowości nie bronione

1. Zabrania się stronom konfliktu atakowania jakimikolwiek środkami miejscowości nie bronionych.

2. Uprawnione władze strony konfliktu mogą ogłosić jako miejscowość nie bronioną każde miejsce zamieszkane znajdujące się w pobliżu lub wewnątrz strefy, w której siły zbrojne są w styczności, i które może być okupowane przez stronę przeciwną. W takiej miejscowości powinny być spełnione następujące warunki:

(a) wszyscy kombatanci, jak również broń i ruchomy materiał wojskowy powinni być usunięci;

(b) nie należy czynić użytku ze stałych urządzeń i obiektów wojskowych na szkodę nieprzyjaciela;

(c) władze i ludność nie będą działać na szkodę nieprzyjaciela oraz

(d) nie może być podejmowana żadna działalność dla wsparcia operacji wojskowych.

3. Obecność w takiej miejscowości osób szczególnie chronionych przez Konwencje i przez niniejszy protokół oraz sił policyjnych pozostawionych wyłącznie w celu utrzymania porządku publicznego nie jest sprzeczna z warunkami ustanowionymi w ustępie 2.

4. Oświadczenie złożone zgodnie z ustępem 2 powinno być skierowane do strony przeciwnej; powinno ono określić i opisać w sposób możliwie dokładny granice miejscowości nie bronionej. Strona konfliktu otrzymująca oświadczenie powinna potwierdzić jego odbiór i traktować miejscowość jako nie bronioną, chyba że warunki określone w ustępie 2 nie są w rzeczywistości spełnione; w takim wypadku powinna ona niezwłocznie powiadomić o tym stronę, która złożyła oświadczenie. Nawet jeżeli warunki określone w ustępie 2 nie są spełnione, miejscowość nadal korzysta z ochrony przewidzianej przez inne postanowienia niniejszego protokołu oraz inne przepisy prawa międzynarodowego, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

5. Strony konfliktu mogą porozumieć się co do tworzenia miejscowości nie bronionych, nawet gdy miejscowości te nie spełniają warunków określonych w ustępie 2. Porozumienie powinno określić i opisywać w sposób możliwie dokładny granice miejscowości nie bronionej, a w razie potrzeby może ono ustalać formy kontroli.

6. Strona, w której władzy znajduje się miejscowość stanowiąca przedmiot takiego porozumienia, powinna ją oznaczyć w miarę możliwości znakami, jakie uzgodni z drugą stroną; powinny one być umieszczone w miejscach, w których byłyby wyraźnie widoczne, zwłaszcza na obwodzie i granicach miejscowości oraz na głównych drogach.

7. Miejscowość traci status miejscowości nie bronionej, gdy przestaje spełniać warunki określone w ustępie 2 lub w porozumieniu wymienionym w ustępie 5. W takim wypadku miejscowość nadal korzysta z ochrony przewidzianej przez inne postanowienia niniejszego protokołu i przez inne przepisy prawa międzynarodowego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

Artykuł 60

Strefy zdemilitaryzowane

1. Nie wolno stronom konfliktu rozszerzać swych operacji wojskowych na strefy, którym w drodze porozumienia nadany został status strefy zdemilitaryzowanej, jeżeli takie rozszerzenie jest sprzeczne z postanowieniami takiego porozumienia.

2. Takie porozumienie powinno być wyraźne; może ono być zawarte ustnie lub na piśmie, bezpośrednio lub za pośrednictwem Mocarstwa Opiekuńczego albo bezstronnej organizacji humanitarnej, i polegać na obopólnych i zgodnych oświadczeniach. Może być zawarte w czasie pokoju, jak też po rozpoczęciu działań zbrojnych. Powinno ono określać i opisywać możliwie dokładnie granice strefy zdemilitaryzowanej; w razie potrzeby ustali ono formy kontroli.

3. Przedmiotem takiego porozumienia będzie zwykle strefa, w której powinny być spełnione następujące warunki:

(a) wszyscy kombatanci, jak też broń i ruchomy materiał wojskowy powinni być usunięci;

(b) nie należy czynić użytku ze stałych urządzeń i obiektów wojskowych na szkodę nieprzyjaciela;

(c) władza i ludność nie będą działać na szkodę nieprzyjaciela;

(d) powinna ustać wszelka działalność dla wsparcia wysiłku wojskowego.

Strony konfliktu porozumieją się w sprawie interpretacji warunku ustanowionego w punkcie (d) oraz w sprawie dopuszczenia do strefy zdemilitaryzowanej osób innych niż wymienione w ustępie 4.

4. Obecność w takiej strefie osób szczególnie chronionych przez Konwencje i przez niniejszy protokół oraz sił policyjnych pozostawionych wyłącznie w celu utrzymania porządku publicznego nie jest sprzeczna z warunkami ustanowionymi w ustępie 3.

5. Strona, w której władzy znajduje się taka strefa, w miarę możliwości oznaczy ją znakami, jakie uzgodni z drugą stroną; powinny one być umieszczone w miejscach, w których byłyby wyraźnie widoczne, zwłaszcza na obwodzie i granicach strefy oraz na głównych drogach.

6. Jeżeli walki zbliżają się do strefy zdemilitaryzowanej i jeżeli strony zawarły w tej sprawie porozumienie, żadna z nich nie będzie mogła wykorzystywać takiej strefy do celów związanych z prowadzeniem operacji wojskowych ani jednostronnie uchylić jej statusu.

7. W razie istotnego naruszenia przez jedną ze stron konfliktu postanowień ustępów 3 lub 6, druga strona jest zwolniona z obowiązków wypływających z porozumienia nadającego strefie status strefy zdemilitaryzowanej. W takim wypadku strefa traci swój status, jednakże nadal korzysta z ochrony przewidzianej przez inne postanowienia niniejszego protokołu i przez inne przepisy prawa międzynarodowego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

ROZDZIAŁ VI

Obrona cywilna

Artykuł 61

Określenia i zakres stosowania

W rozumieniu niniejszego protokołu:

(a) określenie „obrona cywilna” oznacza wypełnianie wszystkich lub niektórych zadań humanitarnych wymienionych niżej, mających na celu ochronę ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych, i przewyżczanie ich bezpośrednich następstw, jak też zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania. Są to następujące zadania:

(i) służba ostrzegawcza;

(ii) ewakuacja;

(iii) przygotowanie i organizowanie schronów;

- (iv) obsługa środków zaciemnienia;
  - (v) ratownictwo;
  - (vi) służby medyczne, włączając w to pierwszą pomoc oraz opiekę religijną;
  - (vii) walka z pożarami;
  - (viii) wykrywanie i oznaczanie stref niebezpiecznych;
  - (ix) odkażanie i inne podobne działania ochronne;
  - (x) dostarczanie doraźnych pomieszczeń i zaopatrzenia;
  - (xi) doraźna pomoc dla przywrócenia i utrzymania porządku w strefach dotkniętych klęskami;
  - (xii) doraźne przywrócenie działania niezbędnych służb użyteczności publicznej;
  - (xiii) doraźne grzebanie zmarłych;
  - (xiv) pomoc w ratowaniu dóbr niezbędnych dla przetrwania;
  - (xv) dodatkowe rodzaje działalności, niezbędne dla wypełnienia któregoś z zadań wyżej wymienionych, w tym planowanie i prace organizacyjne.
- (b) określenie „organizacje obrony cywilnej” obejmuje obiekty oraz formacje utworzone przez uprawnione władze strony konfliktu lub działające z ich upoważnienia dla wypełnienia któregoś z zadań wymienionych w punkcie (a) i wyznaczone wyłącznie do tych zadań;
- (c) określenie „personel” organizacji obrony cywilnej obejmuje osoby, które strona konfliktu zatrudnia wyłącznie do wykonywania zadań wyliczonych w punkcie (a), w tym personel wyznaczony przez uprawnioną władzę tej strony wyłącznie do zarządzania tymi organizacjami;
- (d) określenie „materiały” organizacji obrony cywilnej oznacza wyposażenie, zaopatrzenie i środki transportu, które te organizacje użytkują dla wypełniania zadań wyliczonych w punkcie (a).

Artykuł 62

Ochrona ogólna

1. Organizacje cywilne obrony cywilnej, jak też ich personel powinny być szanowane i chronione odpowiednio do postanowień niniejszego protokołu, a zwłaszcza do postanowień niniejszego działu. Mają one prawo do wypełniania swych zadań obrony cywilnej, z wyjątkiem wypadków stanowiącej konieczności wojskowej.

2. Postanowienia ustępu 1 stosuje się również do osób cywilnych, które, nie należąc do organizacji obrony cywilnej, odpowiadają na wezwanie uprawnionych władz i wypełniają pod ich kontrolą zadania obrony cywilnej.

3. Do budynków i materiałów używanych w celach obrony cywilnej, jak też do schronów przeznaczonych dla ludności cywilnej stosuje się artykuł 52. Dobra użytkowane w celach obrony cywilnej mogą być niszczone lub przeznaczane do innych celów tylko przez stronę, do której należą.

Artykuł 63

Obrona cywilna na terytoriach okupowanych

1. Na terytoriach okupowanych organizacje obrony cywilnej otrzymają od władz ułatwienia konieczne do wypełniania swych zadań. W żadnym wypadku ich personel nie może być zmuszany do działalności, która przeszkadzałaby należytemu wypełnianiu tych zadań. Mocarstwo Okupacyjne nie może zmieniać struktury lub personelu takich organizacji, jeśli miałyby to przynieść uszczerbek skutecznemu wypełnianiu ich misji. Cywilne organizacje obrony cywilnej nie powinny być zobowiązane do przyznania pierwszeństwa obywatelom lub interesom tego Mocarstwa.

2. Mocarstwo Okupacyjne nie powinno zobowiązywać, zmuszać lub nakłaniać cywilnych organizacji obrony cywilnej do wypełniania ich zadań w sposób przynoszący w jakiegokolwiek postaci szkodę interesom ludności cywilnej.

3. Mocarstwo Okupacyjne może ze względów bezpieczeństwa rozbroić personel obrony cywilnej.

4. Mocarstwo Okupacyjne nie powinno przeznaczać do innych celów ani rekwirować budynków lub materiałów należących do organizacji obrony cywilnej lub przez nie wykorzystywanych, jeżeli takie przeznaczenie lub zarekwirowanie przyniosłoby szkodę ludności cywilnej.

5. Mocarstwo Okupacyjne może zarekwirować lub przeznaczyć do innych celów te środki, pod warunkiem przestrzegania w dalszym ciągu przepisu ogólnego ustanowionego w ustępie 4 i z zachowaniem następujących warunków szczególnych:

(a) by te budynki lub materiały były konieczne do zaspokajania innych potrzeb ludności cywilnej oraz

(b) by zarekwirowanie lub przeznaczenie do innych celów trwało tylko tak długo, jak długo ta konieczność występuje.

6. Mocarstwo Okupacyjne nie powinno przeznaczać do innych celów ani rekwirować schronów przewidzianych do użytku ludności cywilnej lub koniecznych na potrzeby tej ludności.

Artykuł 64

Organizacje cywilne obrony cywilnej państw neutralnych lub innych państw nie będących stronami konfliktu oraz międzynarodowe organizacje koordynujące

1. Artykuły 62, 63, 65 i 66 stosuje się również do personelu i materiałów cywilnych organizacji obrony cywilnej państw neutralnych lub innych państw nie będących stronami konfliktu, które wypełniają zadania obrony cywilnej wyliczone w artykule 61 na terytorium strony konfliktu, za zgodą i pod kontrolą tej strony. Należy powiadomić o takiej pomocy możliwie najszybciej każdą zainteresowaną stronę przeciwną. Taka działalność nie powinna w żadnym wypadku być uważana za mieszanie się do konfliktu, powinna jednak być prowadzona z odpowiednim uwzględnieniem interesów bezpieczeństwa zainteresowanych stron konfliktu.

2. Strony konfliktu, które otrzymują pomoc wymienioną w ustępie 1, oraz Wysokie Umawiające się strony, które jej udzielają, powinny ułatwiać w miarę potrzeby międzynarodową koordynację takich działań obrony cywilnej. W takim wypadku postanowienia niniejszego rozdziału stosuje się do uprawnionych organizacji międzynarodowych.

3. Na terytoriach okupowanych Mocarstwo Okupacyjne może wyłączyć lub ograniczyć działalność organizacji obrony cywilnej państw neutralnych lub innych państw nie będących stronami konfliktu oraz międzynarodowych organizacji koordynujących jedynie wtedy, gdy może zapewnić należyte wypełnianie zadań obrony cywilnej środkami własnymi lub środkami okupowanego terytorium.

Artykuł 65

Ustanie ochrony

1. Ochrona, do jakiej mają prawo cywilne organizacje obrony cywilnej, ich personel, budynki, schrony oraz ich materiały, może ustać tylko w wypadku prowadzenia działań szkodliwych dla nieprzyjaciela lub wykorzystywania ich, poza ich właściwymi zadaniami, do takich działań. Jednakże ochrona ustanie jedynie wtedy, gdy ostrzeżenie ustalające, jeśli to jest celowe, uzasadniony termin pozostanie nieskuteczne.

2. Nie należy uważać za szkodliwe dla nieprzyjaciela:

(a) wykonywania zadań obrony cywilnej pod kierownictwem lub nadzorem władz wojskowych;

(b) współpracy cywilnego personelu obrony cywilnej z personelem wojskowym w wykonywaniu zadań obrony cywilnej ani przydzielenia osób wojskowych do cywilnych organizacji obrony cywilnej;

(c) spełniania zadań obrony cywilnej, które mogą sporadycznie przynosić korzyść ofiarom wojskowym, zwłaszcza niezdolnym do walki.

3. Nie należy ponadto uważać za działanie szkodliwe dla nieprzyjaciela noszenia lekkiej broni osobistej przez cywilny personel obrony cywilnej dla utrzymania porządku lub

obrony własnej. Jednak w strefach, w których toczą się albo mogą się toczyć walki na lądzie, strony konfliktu powinny poczynić odpowiednie kroki, aby ograniczyć to uzbrojenie do broni krótkiej, takiej jak pistolety lub rewolwery, w celu ułatwienia rozróżnienia między personelem obrony cywilnej a kombatantami. Gdyby jednak personel obrony cywilnej nosił w takich strefach inną lekką broń osobistą, powinien on być szanowany i chroniony od chwili, gdy zostanie rozpoznany jako taki.

4. Zorganizowanie cywilnych organizacji obrony cywilnej na wzór wojskowy ani też obowiązkowy charakter służby w nich również nie powinny pozbawiać ich ochrony przewidzianej w niniejszym rozdziale.

Artykuł 66

Identyfikacja

1. Każda strona konfliktu powinna dołożyć starań, by jej organizacje obrony cywilnej, ich personel, budynki i materiały mogły być zidentyfikowane, gdy są całkowicie przeznaczone do zadań obrony cywilnej. Schrony oddane do dyspozycji ludności cywilnej powinny być rozpoznawalne w podobny sposób.

2. Każda strona konfliktu powinna również dołożyć starań, by określić i wprowadzić metody i zasady postępowania, które pozwoliłyby zidentyfikować schrony cywilne, a także personel, budynki i materiały obrony cywilnej, noszące międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej.

3. Na terytoriach okupowanych i w strefach, w których toczą się lub mogą toczyć się walki, personel obrony cywilnej powinien w zasadzie być rozpoznawalny na podstawie międzynarodowego znaku rozpoznawczego obrony cywilnej i karty tożsamości stwierdzającej jego status.

4. Międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej składa się z równobocznego niebieskiego trójkąta na pomarańczowym tle, gdy jest stosowany do ochrony organizacji obrony cywilnej, ich budynków, ich personelu i materiałów albo do ochrony schronów cywilnych.

5. Niezależnie od stosowania znaku rozpoznawczego strony konfliktu mogą porozumieć się co do używania sygnałów rozpoznawczych w celu identyfikacji służb obrony cywilnej.

6. Do stosowania postanowień ustępów 1 do 4 odnoszą się przepisy rozdziału V załącznika I do niniejszego protokołu.

7. W czasie pokoju znak opisany w ustępie 4 może być używany, za zgodą uprawnionych władz państwowych, do identyfikacji służb obrony cywilnej.

8. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu poczynią niezbędne kroki w celu ustanowienia kontroli używania międzynarodowego znaku rozpoznawczego obrony cywilnej oraz w celu zapobieżenia jego nadużywaniu i karania za nadużywanie.

9. Do identyfikacji personelu medycznego i duchownego, formacji medycznych i środków transportu medycznego obrony cywilnej odnosi się artykuł 18.

Artykuł 67

Członkowie sił zbrojnych i formacje wojskowe przydzielone do organizacji obrony cywilnej

1. Członkowie sił zbrojnych i formacje wojskowe przydzielone do organizacji obrony cywilnej podlegają poszanowaniu i ochronie, pod warunkiem że:

(a) taki personel i takie formacje są na stałe przydzielone do wypełniania zadań, o jakich mowa w artykule 61, i wyłącznie temu się poświęcają;

(b) po otrzymaniu takiego przydziału personel ten nie wykonuje innych zadań wojskowych w czasie konfliktu;

(c) taki personel odróżnia się wyraźnie od innych członków sił zbrojnych, nosząc w sposób widoczny międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej, który powinien być dostatecznie duży; personel ten powinien być wyposażony w potwierdzającą jego status kartę tożsamości, o której mowa w rozdziale V załącznika I do niniejszego protokołu;

(d) taki personel i takie formacje wyposaża się jedynie w lekką broń osobistą dla utrzymania porządku lub obrony własnej. Postanowienia ustępu 3 artykułu 65 mają zastosowanie również w takim wypadku;

(e) taki personel nie bierze bezpośrednio udziału w działaniach zbrojnych, nie prowadzi działań szkodliwych dla strony przeciwnej ani też nie jest wykorzystywany, poza swymi zadaniami obrony cywilnej, do takich działań;

(f) taki personel i takie formacje spełniają zadania obrony cywilnej wyłącznie na terytorium państwowym swojej strony.

Zabronione jest nieprzestrzeganie warunków wymienionych w punkcie (e) przez członka sił zbrojnych związanego warunkami określonymi w punktach (a) i (b).

2. Członkowie personelu wojskowego pełniący służbę w organizacjach obrony cywilnej stają się, w razie znalezienia się we władzy strony przeciwnej, jeńcami wojennymi. Na okupowanym terytorium mogą oni, ale wyłącznie w interesie ludności cywilnej tego terytorium, być użyti do wykonywania zadań obrony cywilnej, jeżeli zachodzi taka potrzeba, pod warunkiem jednak – gdy praca taka jest niebezpieczna – że zgłoszą się oni ochotniczo do takich zadań.

3. Budynek i istotne elementy materiałów i środków transportu formacji wojskowych przydzielonych do organizacji obrony cywilnej powinny być wyraźnie oznaczone międzynarodowym znakiem rozpoznawczym obrony cywilnej. Znak ten powinien być odpowiednio duży.

4. Budynki i materiały formacji wojskowych przydzielonych na stałe do organizacji obrony cywilnej, i przeznaczone wyłącznie do wykonywania zadań obrony cywilnej podlegają prawu wojny w razie dostania się we władzę strony przeciwnej. Jednakże nie mogą one, z wyjątkiem wypadków stanowiącej konieczności wojskowej, mieć innego przeznaczenia, dopóki są niezbędne do spełniania zadań obrony cywilnej, chyba że wcześniej poczynione zostały kroki w celu odpowiedniego zaspokojenia potrzeb ludności cywilnej.

DZIAŁ II

Pomoc na rzecz ludności cywilnej

Artykuł 68

Zakres stosowania

Przepisy niniejszego działu mają zastosowanie do ludności cywilnej w rozumieniu niniejszego protokołu i uzupełniają artykuły 23, 55, 59, 60, 61 i 62 oraz inne właściwe przepisy Czwartej Konwencji.

Artykuł 69

Podstawowe potrzeby na okupowanych terytoriach

1. Oprócz zobowiązań wymienionych w artykule 55 Czwartej Konwencji, odnoszących się do zaopatrzenia w żywność i lekarstwa, Mocarstwo Okupacyjne powinno zapewnić również w jak największym stopniu, stosownie do swych możliwości i bez jakiegokolwiek rozróżnienia na niekorzyść, dostawę odzieży, artykułów pościelowych, doraźnych pomieszczeń mieszkalnych i innego zaopatrzenia, istotnego dla przetrwania ludności cywilnej terytorium okupowanego, a także przedmiotów niezbędnych dla kultu religijnego.

2. Do działań pomocy na rzecz ludności cywilnej terytorium okupowanego stosuje się przepisy artykułów 59, 60, 61, 62, 108, 109, 110 i 111 Czwartej Konwencji, a także artykuł 71 niniejszego protokołu; działania te powinny być prowadzone bez zwłoki.

Artykuł 70

Działania pomocy

1. Gdy ludność cywilna znajdującego się pod kontrolą strony konfliktu terytorium, innego niż terytorium okupowane, jest niedostatecznie zaopatrzone w materiały i żywność wymienione w artykule 69, podejmuje się działania pomocy o charakterze humanitarnym i bezstronnym, prowadzone bez jakiegokolwiek rozróżnienia na niekorzyść, jednakże za zgodą stron zainteresowanych takim działaniem. Propozycje pomocy spełniające powyższe warunki nie będą uważane za mieszanie się do konfliktu ani za działania na szkodę nieprzyjaciela. Przy rozdziale takich przesyłek pomocy pierwszeństwo należy się osobom, które – jak dzieci, kobiety w ciąży lub w połogu oraz matki karmiące – powinny, zgodnie z Czwartą Konwencją i niniejszym protokołem, korzystać z uprzywilejowanego traktowania lub ze szczególnej ochrony.

2. Strony konfliktu i każda Wysoka Umawiająca się strona wydadzą zezwolenie i ułatwią szybki i nie utrudniony przewóz przesyłek, wyposażenia i personelu pomocy, przysyłanych zgodnie z przepisami niniejszego działu, nawet jeżeli taka pomoc jest przeznaczona dla ludności cywilnej strony przeciwnej.

3. Strony konfliktu i każda Wysoka Umawiająca się Strona zezwalająca na przewóz pomocy, wyposażenia lub personelu, stosownie do ustępu 2:

(a) zachowują prawo określenia wymogów technicznych, włączając w to kontrole, jakim taki przewóz podlega;

(b) mogą uzależnić takie zezwolenie od kontroli na miejscu przez Mocarstwo Opiekuńcze rozdziału pomocy;

(c) nie zmieniają przeznaczenia przesyłek pomocy ani nie opóźnią ich przewozu, chyba że zachodzi taka nagła potrzeba ze względu na dobro zainteresowanej ludności cywilnej.

4. Strony konfliktu zapewnią ochronę przesyłek pomocy i ułatwią szybki ich rozdział.

5. Strony konfliktu i każda zainteresowana Wysoka Umawiająca się Strona powinny popierać i ułatwiać skuteczną międzynarodową koordynację działań pomocy wymienionych w ustępie 1.

Artykuł 71

Personel biorący udział w działaniach pomocy

1. W razie potrzeby pomoc dostarczana w ramach działania pomocy może obejmować personel pomocy, zwłaszcza dla transportu i rozdziału przesyłek pomocy; udział takiego personelu jest uzależniony od zgody strony, na której terytorium będzie on wypełniał swoje zadania.

2. Taki personel powinien być szanowany i chroniony.

3. Każda strona otrzymująca przesyłki pomocy pomoże personelowi wymienionemu w ustępie 1 w wykonaniu jego misji pomocy. Jedyne w wypadku stanowczej konieczności wojskowej działalność takiego personelu może być zawężona, a jego przemieszczanie się – czasowo ograniczone.

4. W żadnym wypadku personel pomocy nie powinien wykraczać poza granice swej misji wytyczone przez niniejszy protokół. Powinien on zwłaszcza mieć na uwadze wymagania bezpieczeństwa strony, na której terytorium spełnia on swe funkcje. Można położyć kres misji każdego członka personelu pomocy, który nie przestrzega takich warunków.

DZIAŁ III

Traktowanie osób we władzy strony konfliktu

ROZDZIAŁ I

Zakres stosowania oraz ochrona osób i dóbr

Artykuł 72

Zakres stosowania

Postanowienia niniejszego działu uzupełniają normy odnoszące się do humanitarnej ochrony osób cywilnych i dóbr o charakterze cywilnym, znajdujących się we władzy strony konfliktu, zawarte w Czwartej Konwencji, zwłaszcza w tytułach I i III, a także inne stosowne normy prawa międzynarodowego dotyczące ochrony podstawowych praw człowieka podczas konfliktu zbrojnego o charakterze międzynarodowym.

Artykuł 73

Uchodźcy i bezpaństwowcy

Osoby, które przed rozpoczęciem działań wojennych są uważane za bezpaństwowców lub uchodźców w rozumieniu odpowiednich aktów międzynarodowych, przyjętych przez zainteresowane strony, albo w rozumieniu ustawodawstwa wewnętrznego państwa przyjmującego lub państwa zamieszkania, powinny w każdych okolicznościach i bez rozróżnienia na niekorzyść być traktowane jako osoby chronione w rozumieniu tytułów I i III Czwartej Konwencji.

Artykuł 74

Łączenie rozproszonych rodzin

Wysokie Umawiające się strony i strony konfliktu powinny ułatwiać wszelkimi możliwymi sposobami łączenie rodzin rozproszonych wskutek konfliktów zbrojnych, a zwłaszcza powinny popierać działalność organizacji humanitarnych, które poświęcają się temu zadaniu, stosownie do postanowień Konwencji i niniejszego protokołu oraz zgodnie ze swymi przepisami dotyczącymi bezpieczeństwa.

Artykuł 75

Podstawowe gwarancje

1. Jeżeli dotyczą ich sytuacje, o jakich mowa w artykule 1 niniejszego protokołu, osoby, które znajdują się we władzy strony konfliktu i którym nie przysługuje bardziej korzystne traktowanie w myśl Konwencji lub niniejszego protokołu, powinny być traktowane we wszelkich okolicznościach humanitarnie i korzystać co najmniej z ochrony przewidzianej przez niniejszy artykuł, bez rozróżnienia na niekorzyść ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię lub wierzenia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub inne cechy albo też ze względu na jakiegokolwiek

inne podobne kryteria. Każda ze stron powinna szanować osobę, godność, przekonania i praktyki religijne wszystkich takich osób.

2. Następujące czyny są i pozostają zakazane zawsze i wszędzie, niezależnie od tego, czy dokonane zostaną przez funkcjonariuszy cywilnych czy wojskowych:

(a) zamachy na życie, na zdrowie albo na równowagę fizyczną lub psychiczną takich osób, a zwłaszcza:

(i) zabójstwo;

(ii) tortury we wszelkich postaciach, fizyczne i psychiczne;

(iii) kary cielesne oraz

(iv) okaleczenia;

(b) zamachy na godność osobistą, zwłaszcza traktowanie upokarzające i poniżające, zmuszanie do prostytucji i wszelkie postacie zamachów na obyczajność;

(c) branie zakładników;

(d) kary zbiorowe;

(e) groźba popełnienia jednego z czynów wyżej wymienionych.

3. Każda osoba zatrzymana, uwięziona lub internowana z powodu czynów związanych z konfliktem zbrojnym powinna być niezwłocznie powiadomiona w języku dla niej zrozumiałym o powodach, dla których te kroki zostały poczynione. Poza przypadkami zatrzymania lub uwięzienia z powodu przestępstwa, należy taką osobę zwolnić w możliwie najkrótszym terminie, a w każdym razie wtedy, gdy ustały okoliczności uzasadniające zatrzymanie, uwięzienie lub internowanie.

4. W stosunku do osoby uznanej winną przestępstwa popełnionego w związku z konfliktem zbrojnym skazanie może nastąpić i kara może być wykonana jedynie na mocy wyroku wydanego przez bezstronny i należycie obsadzony sąd, który przestrzega ogólnie uznanych zasad postępowania sądowego, obejmujących następujące gwarancje:

(a) postępowanie powinno przewidywać niezwłoczne powiadomienie każdego oskarżonego o szczegółach zarzuconego mu przestępstwa i zapewnienie oskarżonemu przed i w czasie rozprawy wszelkich praw oraz środków niezbędnych do jego obrony;

(b) ukaranie za przestępstwo może nastąpić tylko na zasadzie osobistej odpowiedzialności karnej;

(c) nikt nie powinien być oskarżony ani skazany za czyny lub zaniechania, które nie stanowiły czynu przestępnego według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego, któremu on podlega w chwili ich popełnienia; nie należy orzekać kary surowszej niż

kara, jaka mogła być wymierzona w chwili popełnienia przestępstwa; jeżeli po popełnieniu przestępstwa prawo ustanowiło karę łagodniejszą, sprawca powinien z tego skorzystać;

(d) domniemywa się niewinność każdego oskarżonego o przestępstwo, dopóki jego wina nie zostanie ustalona w sposób zgodny z prawem;

(e) każdy oskarżony o przestępstwo ma prawo do rozpatrzenia sprawy w jego obecności;

(f) nie wolno nikogo zmuszać do składania zeznań na swoją niekorzyść ani do przyznania się do winy;

(g) każdy oskarżony o przestępstwo ma prawo do zadawania pytań lub spowodowania zadawania pytań świadkom oskarżenia oraz do sprowadzenia i przesłuchania świadków obrony w takich samych warunkach, jak świadków oskarżenia;

(h) nikt nie może być ścigany ani skazany przez tę samą stronę za przestępstwo, które było już przedmiotem prawomocnego orzeczenia uniewinniającego lub skazującego tę osobę według tego samego prawa i tej samej procedury;

(i) każdy oskarżony o przestępstwo ma prawo do tego, by wyrok był ogłoszony publicznie, oraz

(j) każdy skazany powinien być w chwili skazania pouczony o służących mu sądowych i innych środkach odwoławczych oraz o terminach, w jakich można z nich skorzystać.

5. Kobiety pozbawione wolności z powodów związanych z konfliktem zbrojnym powinny być zatrzymane w pomieszczeniach oddzielnych od zajmowanych przez mężczyzn. Powinny one znajdować się pod bezpośrednim nadzorem kobiet. Jednak w razie zatrzymania, uwięzienia lub internowania rodzin, należy je w miarę możliwości trzymać w jednym pomieszczeniu.

6. Osoby zatrzymane, uwięzione lub internowane z powodów związanych z konfliktem zbrojnym powinny korzystać z ochrony przewidzianej przez niniejszy artykuł, aż do ich ostatecznego zwolnienia, repatriacji lub osiedlenia, nawet po zakończeniu konfliktu zbrojnego.

7. W celu usunięcia wszelkich wątpliwości co do ścigania i sądenia osób oskarżonych o zbrodnie wojenne lub zbrodnie przeciwko ludzkości powinny być stosowane następujące zasady:

(a) osoby oskarżone o takie zbrodnie powinny być ścigane i osądzone stosownie do odpowiednich przepisów prawa międzynarodowego oraz

(b) każda osoba, której nie przysługuje bardziej korzystne traktowanie w myśl Konwencji lub niniejszego protokołu, powinna być traktowana w sposób przewidziany przez niniejszy artykuł, niezależnie od tego, czy zbrodnie, o jakie jest oskarżona, stanowią ciężkie naruszenie Konwencji lub niniejszego protokołu, czy też nie.

8. Żadne postanowienie niniejszego protokołu nie może być rozumiane jako ograniczające lub naruszające jakiegokolwiek inne postanowienie bardziej korzystne, przyznające w myśl odpowiednich przepisów prawa międzynarodowego większą ochronę osobom, o których mowa w ustępie 1.

ROZDZIAŁ II

Poczynania na rzecz kobiet i dzieci

Artykuł 76

Ochrona kobiet

1. Kobiety powinny korzystać ze szczególnego poszanowania i podlegają ochronie, zwłaszcza przed zgwałceniem, zmuszaniem do prostytucji i wszelkimi innymi postaciami zamachu na obyczajność.

2. Sprawy kobiet ciężarnych i matek opiekujących się małymi dziećmi, zatrzymanych, uwięzionych lub internowanych, powinny być rozpatrzone w pierwszej kolejności.

3. W możliwie największym stopniu strony konfliktu dołożą starań, by kara śmierci nie była orzekana wobec kobiet ciężarnych lub matek opiekujących się małymi dziećmi za przestępstwo związane z konfliktem zbrojnym. Kara śmierci wobec takich kobiet za takie przestępstwo nie podlega wykonaniu.

Artykuł 77

Ochrona dzieci

1. Dzieci powinny korzystać ze szczególnego poszanowania i być chronione przed wszelkimi postaciami zamachu na obyczajność. Strony konfliktu udzielą im opieki i pomocy, których potrzebują z racji na ich wiek lub z jakiegokolwiek innego powodu.

2. Strony konfliktu poczynią wszelkie praktycznie możliwe kroki, by dzieci poniżej 15 lat nie uczestniczyły bezpośrednio w działaniach zbrojnych; zwłaszcza będą powstrzymywać się od powoływania ich do swych sił zbrojnych. W razie powoływania osób między 15 a 18 rokiem życia, strony będą się starały dać pierwszeństwo starszym.

3. Jeżeli w wypadkach wyjątkowych i wbrew postanowieniom ustępu 2 dzieci, które nie ukończyły 15 lat, uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych i znajdują się we władzy strony przeciwnej, będą nadal korzystać ze szczególnej ochrony przyznanej przez niniejszy artykuł, niezależnie od tego, czy będą jeńcami wojennymi, czy nimi nie będą.

4. W razie zatrzymania, uwięzienia lub internowania z przyczyn związanych z konfliktem zbrojnym, dzieci będą trzymane w pomieszczeniach oddzielnych od zajmowanych przez dorosłych, z wyjątkiem przypadków, gdy rodziny są umieszczone razem, zgodnie z ustępem 5 artykułu 75.

5. Kara śmierci za przestępstwo związane z konfliktem zbrojnym nie podlega wykonaniu wobec osób, które w chwili przestępstwa nie miały 18 lat.

Artykuł 78

Ewakuacja dzieci

1. Żadna strona konfliktu nie powinna ewakuować do obcego kraju dzieci innych niż będące ich obywatelami, chyba że chodzi o czasową ewakuację, która stała się konieczna z poważnych powodów związanych ze zdrowiem lub leczeniem dzieci, albo, z wyłączeniem terytorium okupowanego, z ich bezpieczeństwem. Jeżeli można dotrzeć do rodziców lub opiekunów, ich zgoda na piśmie na taką ewakuację jest konieczna. Jeżeli nie można do nich dotrzeć, ewakuacja może być dokonana jedynie za pisemną zgodą osób, którym przede wszystkim opieka nad dziećmi została powierzona przez prawo lub zwyczaj. Mocarstwo Opiekuncze powinno sprawować kontrolę nad każdą ewakuacją tego rodzaju, działając w porozumieniu z zainteresowanymi stronami, to znaczy ze stroną, która przystępuje do ewakuacji, ze stroną, która przyjmuje dzieci, oraz z każdą stroną, której obywatele są ewakuowani. We wszystkich wypadkach wszystkie strony konfliktu przedsięwzją wszelkie praktycznie możliwe środki ostrożności dla uniknięcia zagrożenia ewakuacji.

2. W razie przystąpienia do ewakuacji stosownie do ustępu 1, każdemu ewakuowanemu dziecku powinna być zapewniona możliwie ciągła nauka, w tym nauka religii i moralności, zgodnie z życzeniami rodziców.

3. Dla ułatwienia dzieciom ewakuowanym powrotu do swej rodziny i do swego kraju, zgodnie z niniejszym artykułem, władze strony dokonującej ewakuacji i w miarę potrzeby władze kraju przyjmującego sporządzą dla każdego dziecka kartę zaopatrzoną w fotografię, którą przekażą do Centralnego Biura Informacji Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża. Każda karta powinna zawierać, w miarę możliwości, jeżeli nie przyniesie to szkody dziecku, następujące dane:

(a) nazwisko (nazwiska) dziecka;

(b) imię (imiona) dziecka;

(c) płeć dziecka;

(d) miejsce i datę urodzenia (lub gdy ta data nie jest znana, wiek w przybliżeniu);

(e) nazwisko i imię ojca;

(f) nazwisko i imię matki oraz, ewentualnie, jej nazwisko panieńskie;

(g) nazwiska bliskich krewnych dziecka;

(h) obywatelstwo dziecka;

(i) język macierzysty dziecka i inne języki, którymi włada;

- (j) adres rodziny dziecka;
- (k) każdy numer identyfikacyjny nadany dziecku;
- (l) stan zdrowia dziecka;
- (ł) grupę krwi dziecka;
- (m) ewentualne znaki szczególne;
- (n) datę i miejsce, w którym dziecko zostało znalezione,
- (o) datę i miejsce opuszczenia przez dziecko jego kraju;
- (p) ewentualnie religię dziecka;
- (r) aktualny adres dziecka w kraju przyjmującym;
- (s) jeżeli dziecko umrze przed powrotem, datę, miejsce i okoliczności zgonu oraz miejsce pochowania.

ROZDZIAŁ III

Dziennikarze

Artykuł 79

Poczynania dla ochrony dziennikarzy

1. Dziennikarze, którzy spełniają niebezpieczne misje zawodowe w strefach konfliktu zbrojnego, będą traktowani jak osoby cywilne w rozumieniu ustępu 1 artykułu 50.
2. Będą oni ochraniani jako tacy, stosownie do Konwencji i niniejszego protokołu, pod warunkiem niepodejmowania żadnego działania, które byłoby sprzeczne z ich statusem osób cywilnych, i bez uszczerbku dla prawa korespondentów wojennych akredytowanych przy siłach zbrojnych do korzystania ze statusu przewidzianego w artykule 4 A. 4) Trzeciej Konwencji.
3. Mogą oni otrzymać kartę tożsamości według wzoru zawartego w załączniku II do niniejszego protokołu. Taka karta, wystawiona przez rząd państwa, którego dziennikarz jest obywatelem albo na którego terytorium ulokowana jest redakcja zatrudniająca go, poświadczy jego status dziennikarza.

CZĘŚĆ V

Wykonanie konwencji i niniejszego protokołu

DZIAŁ I

Postanowienia ogólne

Artykuł 80

Środki wykonania

1. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu poczynią niezwłocznie niezbędne kroki w celu wypełnienia zobowiązań wynikających z Konwencji i niniejszego protokołu.
2. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu wydadzą zarządzenia i instrukcje w celu zapewnienia przestrzegania Konwencji i niniejszego protokołu i będą nadzorować ich wykonanie.

Artykuł 81

Działalność Czerwonego Krzyża i innych organizacji humanitarnych

1. Strony konfliktu przyznają Międzynarodowemu Komitetowi Czerwonego Krzyża wszelkie ułatwienia będące w ich mocy dla umożliwienia mu wypełniania humanitarnych zadań wyznaczonych przez Konwencje i niniejszy protokół w celu zapewnienia ochrony i pomocy ofiarom konfliktów. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża może również za zgodą stron konfliktu prowadzić wszelką inną działalność humanitarną na rzecz takich ofiar.
2. Strony konfliktu przyznają swym organizacjom Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężycy, Czerwonego Lwa i Słońca) ułatwienia niezbędne do wykonywania humanitarnej działalności na rzecz ofiar konfliktu, stosownie do postanowień Konwencji i niniejszego protokołu oraz do podstawowych zasad Czerwonego Krzyża, ustalonych przez Międzynarodowe Konferencje Czerwonego Krzyża.
3. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu powinny ułatwiać we wszelki możliwy sposób niesienie pomocy przez organizacje Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężycy, Czerwonego Lwa i Słońca) oraz Ligę Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża ofiarom konfliktów, stosownie do postanowień Konwencji i niniejszego protokołu oraz do podstawowych zasad Czerwonego Krzyża, ustalonych na Międzynarodowych Konferencjach Czerwonego Krzyża.
4. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu przyznają w miarę możliwości ułatwienia podobne do wymienionych w ustępach 2 i 3 innym organizacjom humanitarnym, o których mowa w Konwencjach i w niniejszym protokole i które będą odpowiednio upoważnione przez zainteresowane strony konfliktu i będą wykonywać swoją działalność stosownie do postanowień Konwencji i niniejszego protokołu.

Artykuł 82

Doradcy prawni w siłach zbrojnych

Wysokie Umawiające się Strony w każdym czasie, a strony konfliktu w okresie konfliktu zbrojnego, zapewnią, by w razie potrzeby byli do dyspozycji doradcy prawni, którzy mogliby udzielać porad dowódcom wojskowym na odpowiednim szczeblu odnośnie do stosowania Konwencji i niniejszego protokołu oraz odnośnie do prowadzenia w tym przedmiocie odpowiedniego szkolenia w siłach zbrojnych.

Artykuł 83

Upowszechnianie

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do jak najszerszego upowszechniania w swych krajach, w czasie pokoju i w okresie konfliktu zbrojnego, Konwencji oraz niniejszego protokołu, a zwłaszcza do włączenia ich do programów szkolenia wojskowego i do zachęcania ludności cywilnej do ich studiowania, tak by te dokumenty były znane siłom zbrojnym i ludności cywilnej.

2. Władze wojskowe lub cywilne, które w okresie konfliktu zbrojnego ponoszą odpowiedzialność za stosowanie Konwencji i niniejszego protokołu, powinny mieć pełną znajomość tekstu tych dokumentów.

Artykuł 84

Przepisy o stosowaniu

Wysokie Umawiające się Strony przekażą sobie jak najszybciej za pośrednictwem depozytariusza lub – stosownie do okoliczności – za pośrednictwem Mocarstw Opiekuńczych urzędowe teksty niniejszego protokołu, a także ustaw i regulaminów, których wydanie uznają za wskazane w celu zapewnienia jego stosowania.

DZIAŁ II

Karanie naruszeń konwencji lub niniejszego protokołu

Artykuł 85

Karanie naruszeń niniejszego protokołu

1. Postanowienia Konwencji dotyczące karania naruszeń i ciężkich naruszeń, uzupełnione przez niniejszy dział, stosują się do karania naruszeń i ciężkich naruszeń niniejszego protokołu.

2. Czyny określone w Konwencjach jako ciężkie naruszenia stanowią ciężkie naruszenia niniejszego protokołu, jeżeli popełnione zostały na szkodę osób znajdujących się we władzy strony przeciwnej, chronionych przez artykuły 44, 45 i 73 niniejszego protokołu, albo na szkodę rannych, chorych i rozbitków strony przeciwnej, chronionych przez niniejszy protokół, lub też przeciwko personelowi medycznemu,

formacjom medycznym lub środkom transportu medycznego, znajdującym się pod kontrolą strony przeciwnej i chronionym przez niniejszy protokół.

3. Obok ciężkich naruszeń, opisanych w artykule 11, następujące czyny, w razie popełnienia ich z winy umyślnej, z naruszeniem odpowiednich postanowień niniejszego protokołu i jeżeli pociągają za sobą śmierć albo powodują poważne uszkodzenia ciała lub rostrój zdrowia, stanowią ciężkie naruszenia niniejszego protokołu:

(a) czynienie ludności cywilnej lub osób cywilnych celem ataku;

(b) podejmowanie ataku bez rozróżnienia, dotyczącego ludność cywilną lub dobra o charakterze cywilnym, ze świadomością, że taki atak wywoła straty w życiu ludzkim, ranienia osób cywilnych oraz szkody w dobrach cywilnych, nadmierne w rozumieniu ustępu 2 (a) (iii) artykułu 57;

(c) podejmowanie ataku przeciwko budowłom lub urządzeniom zawierającym siły niebezpieczne ze świadomością, że taki atak spowoduje straty w życiu ludzkim, ranienia osób cywilnych lub szkody w dobrach o charakterze cywilnym, nadmierne w rozumieniu ustępu 2 (a) (iii) artykułu 57;

(d) czynienie celem ataku miejscowości nie bronionych i stref zdemilitaryzowanych;

(e) czynienie celem ataku osoby, o której wiadomo, że jest niezdolna do walki;

(f) wiarołomne używanie, z naruszeniem artykułu 37, znaku rozpoznawczego czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca albo innych znaków ochronnych uznanych przez Konwencje lub niniejszy protokół.

4. Poza ciężkimi naruszeniami określonymi w ustępach poprzednich i w Konwencjach, następujące czyny uważa się za ciężkie naruszenia protokołu, w razie popełnienia ich z winy umyślnej i z naruszeniem Konwencji lub niniejszego protokołu:

(a) przeniesienie przez Mocarstwo Okupacyjne części swej ludności cywilnej na terytorium, które okupuje, albo deportacja lub przeniesienie wewnątrz, lub poza terytorium okupowane całości albo części ludności tego terytorium, z naruszeniem artykułu 49 Czwartej Konwencji;

(b) wszelkie nie usprawiedliwione opóźnienie repatriacji jeńców wojennych lub osób cywilnych;

(c) praktyka apartheidu oraz inne praktyki nieludzkie i poniżające, oparte na dyskryminacji rasowej i stanowiące znieważanie godności osobistej;

(d) kierowanie ataków przeciwko pomnikom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego wyraźnie rozpoznany, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów i którym przyznana została szczególna ochrona na mocy odrębnego porozumienia, na przykład w ramach uprawnionej organizacji międzynarodowej, powodujących przez to ich zniszczenie na dużą skalę, gdy brak dowodu, że strona przeciwna naruszyła artykuł 53 punkt (b), i gdy te pomniki historyczne, dzieła sztuki i miejsca kultu religijnego nie są położone w bezpośredniej bliskości celów wojskowych;

(e) pozbawienie osoby chronionej przez Konwencje lub wymienionej w ustępie 2 niniejszego artykułu prawa do należytego i bezstronnego jej osądzenia.

5. Uznaje się, bez uszczerbku dla stosowania Konwencji i niniejszego protokołu, że ciężkie naruszenia tych dokumentów są zbrodniami wojennymi.

Artykuł 86

Zaniechania

1. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu powinny karać ciężkie naruszenia i poczynić niezbędne kroki w celu zwalczania wszelkich innych naruszeń Konwencji lub niniejszego protokołu, które stanowią zaniechanie sprzeczne z obowiązkiem działania.

2. Okoliczność, że naruszenie Konwencji lub niniejszego protokołu zostało popełnione przez podwładnego, nie zwalnia jego przełożonych od odpowiedzialności karnej lub – odpowiednio – dyscyplinarnej, jeżeli wiedzieli lub byli w posiadaniu wiadomości, które pozwalały im wnioskować w danych okolicznościach, że podwładny popełnia lub popełnił takie naruszenie, i jeżeli nie poczynili wszelkich praktycznie możliwych kroków w celu zapobieżenia takiemu naruszeniu lub ukaraniu za nie.

Artykuł 87

Obowiązki dowódców

1. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu powinny nałożyć na dowódców wojskowych obowiązek, by zapobiegali popełnianiu naruszeń Konwencji i niniejszego protokołu przez członków sił zbrojnych powierzonych ich dowództwu oraz inne osoby podlegające ich władzy i – w razie potrzeby – aby za nie karali i powiadamiali o nich właściwe władze.

2. W celu zapobieżenia naruszeniom oraz karania za nie Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu powinny wymagać, aby dowódcy wojskowi, stosownie do zakresu swej odpowiedzialności, dołożyli starań, by członkowie sił zbrojnych znajdujący się pod ich dowództwem znali swoje obowiązki wynikające z Konwencji i niniejszego protokołu.

3. Wysokie Umawiające się Strony i strony konfliktu powinny wymagać od każdego dowódcy, który dowiedział się, że jego podwładni lub inne osoby podlegające jego władzy zamierzają dopuścić się lub dopuścili się naruszenia Konwencji lub niniejszego protokołu, aby poczynił kroki niezbędne dla zapobieżenia takim naruszeniom Konwencji lub niniejszego protokołu i – w miarę potrzeby – spowodował wszczęcie postępowania dyscyplinarnego lub karnego przeciwko sprawcom naruszeń.

Artykuł 88

Wzajemna pomoc w sprawach karnych

1. Wysokie Umawiające się Strony powinny udzielać sobie możliwie najszerszej pomocy prawnej w postępowaniu karnym dotyczącym ciężkich naruszeń Konwencji lub niniejszego protokołu.
2. Uwzględniając prawa i obowiązki ustanowione przez Konwencje oraz przez ustęp 1 artykułu 85 niniejszego protokołu i gdy okoliczności na to pozwolą, Wysokie Umawiające się Strony powinny współdziałać w sprawie ekstradycji. Powinny one należycie rozważyć wnioski państwa, na którego terytorium zostało popełnione zarzucone naruszenie.
3. We wszystkich wypadkach ma zastosowanie prawo wezwanej Wysokiej Umawiającej się Strony. W każdym razie postanowienia poprzednich ustępów nie naruszają obowiązków wynikających z innych dwustronnych lub wielostronnych umów o ekstradycji, które normują w całości lub części dziedzinę wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych.

Artykuł 89

Współpraca

W wypadkach ciężkich naruszeń Konwencji lub niniejszego protokołu Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się współdziałać, wspólnie lub oddzielnie, z Organizacją Narodów Zjednoczonych i stosownie do Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 90

Międzynarodowa Komisja do ustalania faktów

1. (b) Gdy co najmniej dwadzieścia Wysokich Umawiających się Stron zgodzi się na uznanie właściwości Komisji w myśl ustępu 2, a także później w odstępach pięcioletnich, depozytariusz powinien zwołać spotkanie przedstawicieli Wysokich Umawiających się Stron w celu wyboru członków Komisji. Na takim spotkaniu należy wybrać członków Komisji w głosowaniu tajnym z listy osób, dla której sporządzenia każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła zaproponować jedno nazwisko.

(c) Członkowie Komisji pełnią swe funkcje we własnym imieniu i sprawują swój mandat aż do wyboru nowych członków na następnym spotkaniu.

(d) W czasie wyborów Wysokie Umawiające się Strony dołożą starań, by każdy z kandydatów do Komisji miał wymagane kwalifikacje, i będą czuwać, by w składzie Komisji była zapewniona odpowiednia reprezentacja geograficzna.

(e) W razie zwolnienia się jakiegoś miejsca, Komisja sama uzupełni swój skład, kierując się postanowieniami poprzednich punktów.

(f) Depozytariusz zapewni Komisji odpowiednią obsługę administracyjną, niezbędną dla sprawowania jej funkcji.

2. (b) Oświadczenia, o jakich mowa wyżej, powinny być składane depozytariuszowi, który przekaże ich odpisy Wysokim Umawiającym się Stronom.

(c) Komisja jest właściwa do:

(i) przeprowadzania badań co do każdego faktu, mającego być ciężkim naruszeniem Konwencji i niniejszego protokołu albo innym ciężkim pogwałceniem Konwencji lub niniejszego protokołu;

(ii) ułatwiania, przez ofiarowanie swych dobrych usług, powrotu do przestrzegania postanowień Konwencji i niniejszego protokołu.

(d) W innych sytuacjach Komisja podejmie badania na żądanie jednej ze stron konfliktu jedynie za zgodą innej lub innych zainteresowanych stron.

(e) Z zastrzeżeniem przestrzegania powyższych postanowień niniejszego ustępu, postanowienia artykułów 52 Pierwszej Konwencji, 53 Drugiej Konwencji, 132 Trzeciej Konwencji i 149 Czwartej Konwencji mają nadal zastosowanie do wszelkich zarzuconych pogwałceń tych Konwencji i zostaną rozszerzone na jakiegokolwiek pogwałcenia niniejszego protokołu.

3. (a) Jeżeli zainteresowane Strony nie uzgodnią inaczej, wszystkie badania powinna przeprowadzać Izba złożona z siedmiu członków:

(i) pięciu członków Komisji, którzy nie powinni być obywatelami żadnej ze stron konfliktu, wyznaczy przewodniczący Komisji, uwzględniając należytą reprezentację regionów geograficznych, po zasięgnięciu opinii stron konfliktu;

(ii) po jednym członku *ad hoc*, którzy nie powinni być obywatelami żadnej ze stron konfliktu, wyznaczy odpowiednio każda z nich.

(b) Po otrzymaniu żądania przeprowadzenia badań przewodniczący Komisji ustali odpowiedni termin do utworzenia Izby. Jeżeli jeden lub obaj członkowie *ad hoc* nie zostali wyznaczeni w ustalonym terminie, przewodniczący niezwłocznie dokona niezbędnych mianowań dla uzupełnienia składu Izby.

4. (a) Izba utworzona stosownie do postanowień ustępu 3 powinna dla przeprowadzenia badań wezwać strony konfliktu do udzielenia jej pomocy i przedstawienia dowodów. Będzie też mogła zbierać inne dowody, jakie uzna za potrzebne, i przeprowadzać badania na miejscu.

(b) Wszystkie dowody zostaną podane do wiadomości zainteresowanym stronom, które będą miały prawo przedstawić Komisji swoje spostrzeżenia.

(c) Każda zainteresowana strona będzie mieć prawo wypowiedzenia się co do dowodów.

5. (b) Jeżeli Izba nie zdoła zebrać dowodów dostatecznych dla poczynienia rzeczowych i bezstronnych ustaleń, Komisja powinna podać powody takiej niemożności.

(c) Komisja nie będzie podawać swych ustaleń do publicznej wiadomości, chyba że wszystkie strony konfliktu zwrócą się o to do niej.

6. Komisja ustali swój wewnętrzny regulamin obejmujący przepisy dotyczące przewodniczenia Komisji i Izbie. Regulamin taki powinien przewidywać, że funkcje przewodniczącego Komisji będą wykonywane w sposób ciągły i że w wypadku prowadzenia badań będą sprawowane przez osobę, która nie jest obywatelem strony konfliktu.

7. Wydatki administracyjne Komisji powinny być pokrywane z wkładów Wysokich Umawiających się Stron, które złożą deklaracje przewidziane w ustępie 2, oraz z wkładów dobrowolnych. Strona lub strony konfliktu, które domagają się przeprowadzenia badań, złożą z góry fundusze niezbędne na pokrycie wydatków Izby; otrzymają one zwrot tych wydatków od strony lub stron, przeciwko którym zostały podniesione zarzuty, w wysokości pięćdziesięciu procent wydatków poniesionych przez Izbę. Jeżeli do Izby zostaną wniesione zarzuty wzajemne, każda stronałoży z góry pięćdziesiąt procent niezbędnego funduszu.

Artykuł 91

Odpowiedzialność

Strona konfliktu, która narusza postanowienia Konwencji lub niniejszego protokołu, jest w uzasadnionych wypadkach zobowiązana do odszkodowania. Jest ona odpowiedzialna za wszystkie czyny popełnione przez osoby należące – do jej sił zbrojnych.

CZĘŚĆ VI

Postanowienia końcowe

Artykuł 92

Podpisanie

Niniejszy protokół będzie otwarty stronom Konwencji do podpisania w sześć miesięcy po podpisaniu Aktu Końcowego i pozostanie otwarty przez okres 12 miesięcy.

Artykuł 93

Ratyfikacja

Niniejszy protokół powinien być ratyfikowany możliwie najszybciej. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone Szwajcarskiej Radzie Związkowej, depozytariuszowi Konwencji.

Artykuł 94

Przystąpienie

Niniejszy protokół będzie otwarty do przystąpienia dla każdej strony Konwencji, która go nie podpisała. Dokumenty przystąpienia zostaną złożone depozytariuszowi.

Artykuł 95

Wejście w życie

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie w 6 miesięcy po złożeniu dwóch dokumentów, ratyfikacyjnego lub przystąpienia.
2. Dla każdej strony Konwencji, która ratyfikuje protokół lub przystąpi do niego w terminie późniejszym, wejdzie on w życie w 6 miesięcy po złożeniu przez stronę dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł 96

Stosunki umowne po wejściu w życie niniejszego protokołu

1. Jeżeli strony Konwencji są zarazem stronami niniejszego protokołu. Konwencje mają zastosowanie wraz z niniejszym protokołem jako ich uzupełnieniem.
2. Jeżeli jedna ze stron konfliktu nie jest związana protokołem, strony protokołu pozostają mimo to nim związane w swych wzajemnych stosunkach. Są one również związane niniejszym protokołem w stosunku do strony, która nim nie jest związana, jeżeli ona uznaje i stosuje jego postanowienia.
3. Władza reprezentująca lud będący z Wysoką Umawiającą się Stroną w stanie konfliktu zbrojnego o charakterze określonym w ustępie 4 artykułu 1 może zobowiązać się do stosowania Konwencji i niniejszego protokołu w związku z tym konfliktem, kierując jednostronne oświadczenie do depozytariusza. Takie oświadczenie, po otrzymaniu go przez depozytariusza, ma następujące skutki w związku z tym konfliktem:
  - (a) Konwencja i niniejszy protokół stają się natychmiast obowiązujące dla tej władzy jako strony konfliktu;
  - (b) wymieniona władza korzysta z tych samych praw i ma takie same obowiązki jak Wysoka Umawiająca się Strona Konwencji i niniejszego protokołu oraz
  - (c) Konwencje i niniejszy protokół wiążą w równym stopniu wszystkie strony konfliktu.

Artykuł 97

Poprawki

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona może proponować poprawki do niniejszego protokołu. Tekst każdej proponowanej poprawki powinien być przekazany depozytariuszowi, który zadecyduje, po konsultacji z wszystkimi Wysokimi Umawiającymi się Stronami i z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża, czy należy zwołać konferencję w celu rozważenia proponowanej poprawki.
2. Depozytariusz zaprosi na tę konferencję wszystkie Wysokie Umawiające się Strony oraz Strony Konwencji, niezależnie od tego, czy są sygnatariuszami niniejszego protokołu.

Artykuł 98

Przegląd załącznika I

1. Nie później niż w cztery lata po wejściu w życie niniejszego protokołu, a następnie w odstępach czasu nie mniejszych niż cztery lata, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża zasięgnie opinii Wysokich Umawiających się Stron co do załącznika I do niniejszego protokołu i, jeżeli uzna to za niezbędne, zaproponuje spotkanie ekspertów technicznych w celu przejrzenia załącznika I i zaproponowania poprawek, jakie mogą okazać się pożądane. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od przesłania Wysokim Umawiającym się Stronom propozycji takiego spotkania jedna trzecia z nich nie wyrazi sprzeciwu, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża zwoła spotkanie i zaprosi również obserwatorów z właściwych organizacji międzynarodowych. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża zwoła również takie spotkanie w każdym czasie, na żądanie jednej trzeciej Wysokich Umawiających się Stron.
2. Depozytariusz zwoła konferencję Wysokich Umawiających się Stron oraz Stron Konwencji w celu rozpatrzenia poprawek zaproponowanych przez spotkanie ekspertów, jeżeli po takim spotkaniu zażąda tego Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub jedna trzecia Wysokich Umawiających się Stron.
3. Poprawki do załącznika I mogą na takiej konferencji być przyjęte większością dwóch trzecich głosów Wysokich Umawiających się Stron obecnych i głosujących.
4. Depozytariusz powiadomi o każdej poprawce przyjętej w tym trybie Wysokie Umawiające się Strony Konwencji. Poprawka będzie uważana za przyjętą po upływie jednego roku od takiego powiadomienia, chyba że w ciągu tego okresu nie mniej niż jedna trzecia Wysokich Umawiających się Stron powiadomi depozytariusza o nieprzyjęciu poprawki.
5. Poprawka uznana za przyjętą zgodnie z ustępem 4 wejdzie w życie w trzy miesiące od daty jej przyjęcia w stosunku do wszystkich Wysokich Umawiających się Stron, z wyłączeniem tych, które w myśl tego ustępu złożyły oświadczenie o nieprzyjęciu jej. Strona, która złożyła takie oświadczenie, może je w każdym czasie cofnąć; poprawka wejdzie wtedy w życie w stosunku do tej strony w trzy miesiące po wycofaniu.

6. Depozytariusz powiadomi Wysokie Umawiające się Strony i strony Konwencji o wejściu w życie każdej poprawki, o tym, jakie strony są nią związane, o dacie wejścia jej w życie w stosunku do każdej strony, o oświadczeniach o nieprzyjęciu, złożonych zgodnie z ustępem 4, oraz o wycofaniu takich oświadczeń.

Artykuł 99

Wypowiedzenie

1. W razie wypowiedzenia niniejszego protokołu przez Wysoką Umawiającą się Stronę, wypowiedzenie nabiera mocy po upływie roku od otrzymania dokumentu o wypowiedzeniu. Jeżeli jednak po upływie tego roku strona wypowiadająca znajduje się w jednej z sytuacji, o jakich mowa w artykule 1, wypowiedzenie nie nabierze mocy przed zakończeniem konfliktu zbrojnego lub okupacji, a w żadnym razie przed zakończeniem operacji związanych z ostatecznym uwolnieniem, repatriacją lub ponownym osiedleniem osób chronionych przez Konwencje lub niniejszy protokół.

2. Wypowiedzenie powinno być notyfikowane na piśmie depozytariuszowi, który powiadomi o takiej notyfikacji wszystkie Wysokie Umawiające się Strony.

3. Wypowiedzenie jest skuteczne tylko w stosunku do strony wypowiadającej.

4. Wypowiedzenie notyfikowane stosownie do ustępu 1 nie ma wpływu na zobowiązania już wiążące stronę wypowiadającą w myśl niniejszego protokołu w związku z konfliktem zbrojnym co do jakiegokolwiek czynu dokonanego przed uprawomocnieniem się wypowiedzenia.

Artykuł 100

Notyfikacje

Depozytariusz poinformuje Wysokie Umawiające się Strony, jak też strony Konwencji, niezależnie od tego, czy są sygnatariuszami niniejszego protokołu, czy też nie:

(a) o podpisach złożonych pod niniejszym protokołem i o dokumentach ratyfikacji i przystąpienia, złożonych stosownie do artykułów 93 i 94;

(b) o dacie wejścia w życie niniejszego protokołu stosownie do artykułu 95;

(c) o powiadomieniach i oświadczeniach stosownie do artykułów 84, 90 i 97;

(d) o oświadczeniach otrzymanych stosownie do ustępu 3 artykułu 96, które powinny być przekazane jak najszybciej;

(e) o wypowiedzeniach notyfikowanych stosownie do artykułu 99.

Artykuł 101

Rejestracja

1. Protokół niniejszy po wejściu w życie powinien być przesłany przez depozytariusza do Sekretariatu Narodów Zjednoczonych w celu zarejestrowania i opublikowania, stosownie do artykułu 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

2. Depozytariusz powiadomi również Sekretariat Narodów Zjednoczonych o wszystkich ratyfikacjach, przystąpieniach i wypowiedzeniach, jakie może otrzymać w sprawie niniejszego protokołu.

Artykuł 102

Teksty autentyczne

Oryginał niniejszego protokołu, którego teksty angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, podlega złożeniu u depozytariusza, który przekaże jego uwierzytelnione odpisy wszystkim stronom Konwencji.

ZAŁĄCZNIK I

REGULAMIN DOTYCZĄCY IDENTYFIKACJI

ROZDZIAŁ I

Karty tożsamości

Artykuł 1

Karta tożsamości dla stałego cywilnego personelu medycznego i duchownego

1. Karta tożsamości dla stałego cywilnego personelu medycznego i duchownego, przewidziana w ustępie 3 artykułu 18 protokołu, powinna:

- (a) nosić znak rozpoznawczy i mieć takie rozmiary, by mogła być noszona w kieszeni;
- (b) być możliwie trwała;
- (c) być wypełniona w języku ojczystym lub urzędowym (ewentualnie także w innych językach);
- (d) zawierać nazwisko posiadacza, jego datę urodzenia (lub gdy nie można jej ustalić, jego wiek w chwili wydania karty) oraz – jeżeli go posiada – numer ewidencyjny;
- (e) stwierdzać, z jakiego tytułu posiadacz jest uprawniony do ochrony przez Konwencje i niniejszy protokół;
- (f) zawierać fotografię posiadacza oraz jego podpis lub odcisk kciuka albo jedno i drugie;
- (g) być zaopatrzona w odcisk pieczęci i podpis uprawnionej władzy;
- (h) stwierdzać datę wystawienia i datę wygaśnięcia ważności karty.

2. Karta tożsamości powinna być jednolita na całym terytorium Wysokiej Umawiającej się Strony oraz, w miarę możliwości, powinna być tego samego typu dla wszystkich stron konfliktu. Strony konfliktu mogą kierować się wzorem jednojęzycznym przedstawionym na rysunku 1. Z chwilą rozpoczęcia działań zbrojnych przeکاżą one sobie wzór karty tożsamości, jakiego używają, jeżeli karta ta różni się od wzoru na rysunku 1. Karty tożsamości powinny w miarę możliwości być sporządzone w dwu egzemplarzach, z których jeden zachowuje władza wystawiająca; jest ona zobowiązana do sprawowania kontroli nad kartami, które wystawiła.

3. W żadnym wypadku stały cywilny personel medyczny i duchowny nie może być pozbawiony kart tożsamości. W razie utraty karty, jej posiadacz ma prawo do otrzymania duplikatu.

Artykuł 2

Karta tożsamości dla czasowego cywilnego personelu medycznego i duchownego

1. Karta tożsamości dla czasowego cywilnego personelu medycznego i duchownego powinna, w miarę możliwości, być podobna do karty przewidzianej w artykule 1 niniejszego regulaminu. Strony konfliktu mogą kierować się wzorem przedstawionym na rysunku 1.

2. Jeżeli okoliczności uniemożliwiają zaopatrzenie czasowego cywilnego personelu medycznego i duchownego w karty tożsamości podobne do opisanych w artykule 1 niniejszego regulaminu, personel ten może otrzymać zaświadczenie podpisane przez uprawnioną władzę, podające, że osoba, której je wydano, jest zatrudniona w charakterze personelu czasowego, i stwierdzające, jeśli to możliwe, czas trwania takiego zatrudnienia oraz prawo posiadacza do noszenia znaku rozpoznawczego. Zaświadczenie powinno stwierdzać nazwisko i datę urodzenia posiadacza (lub gdy nie można jej ustalić – jego wiek w chwili wystawienia zaświadczenia), jego funkcję oraz numer ewidencyjny, jeśli taki posiada. Powinno ono także być zaopatrzone w jego podpis lub odcisk kciuka albo w jedno i drugie.

Wzór karty tożsamości

(rozmiary: 74 mm x 105 mm)

Strona pierwsza

Strona odwrotna

Wzrost	Oczy	Włosy .....
Inne wyróżniające znamiona lub informacje		
.....		
.....		
.....		
Posiadanie broni		

Fotografia posiadacza	
Pieczęć	Podpis lub odcisk kciuka posiadacza albo jedno i drugie

ROZDZIAŁ II

Znak rozpoznawczy

Artykuł 3

Kształt i znamiona

1. Znak rozpoznawczy (czerwony na białym tle) powinien być tak duży, jak wymagają tego okoliczności. Co do kształtu krzyża, półksiężyca lub lwa i słońca Wysokie Umawiające się Strony mogą kierować się wzorami przedstawionymi na rysunku 2.

2. W nocy lub gdy widoczność jest ograniczona, znak rozpoznawczy może być świetlny lub oświetlony, może on też być wykonany z materiałów czyniących go rozpoznawalnym, kiedy zastosuje się techniczne środki wykrywania.

Rysunek 2. Znaki rozpoznawcze stowarzyszeń pomocy (w kolorze czerwonym na białym tle)

Artykuł 4

Zastosowanie

1. Znak rozpoznawczy powinien w miarę możliwości być umieszczony na flagach lub na powierzchni płaskiej, widocznych ze wszystkich kierunków i jak największej odległości.

2. Jeżeli właściwa władza nie zarządzi inaczej, personel medyczny i duchowny wypełniający swe obowiązki na polu walki powinien w miarę możliwości być wyposażony w nakrycia głowy i odzież, zaopatrzone w znak rozpoznawczy.

ROZDZIAŁ III

Sygnaly rozpoznawcze

Artykuł 5

Zastosowanie nieobowiązkowe

1. Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 6 niniejszego regulaminu sygnały ustanowione w niniejszym rozdziale do wyłącznego użytku medycznych formacji i środków transportu nie powinny być używane do żadnych innych celów. Zastosowanie wszystkich sygnałów, o których mowa w niniejszym rozdziale, nie jest obowiązkowe.

2. Statki powietrzne, czasowo przeznaczone do celów medycznych, które z braku czasu lub ze względu na swoje cechy nie mogą być oznaczone znakiem rozpoznawczym, mogą używać sygnałów rozpoznawczych ustanowionych w niniejszym rozdziale. Jednak najskuteczniejszym sposobem oznaczania i rozpoznawania powietrznego statku sanitarnego jest zastosowanie sygnału wzrokowego bądź znaku rozpoznawczego, bądź sygnału świetlnego określonego w artykule 6, bądź obu, uzupełnionych innymi sygnałami, o których mowa w art. 7 i 8 niniejszego regulaminu.

Artykuł 6

Sygnal świetlny

1. Ustanawia się sygnał świetlny w postaci niebieskiego światła błyskowego do użytku powietrznych statków sanitarnych w celu zasygnalizowania ich tożsamości. Żaden inny statek powietrzny nie powinien używać tego sygnału. Zaleconą barwę niebieską otrzymuje się stosując współrzędne trójchromatyczne:

granica zieleni	$y = 0,065 + 0,805y$
granica bieli	$y = 0,400 - x$
granica purpury	$x = 0,133 + 0,600y$

Zalecona jest częstotliwość błysków światła niebieskiego – 60 do 100 błysków na minutę.

2. Sanitarne statki powietrzne powinny być wyposażone w takie światła, by sygnał był widoczny z możliwie wielu kierunków.

3. W razie braku specjalnego porozumienia między stronami konfliktu, które by zastrzegło stosowanie niebieskich świateł błyskowych wyłącznie do identyfikacji sanitarnych pojazdów, statków i łodzi, używanie takich sygnałów przez inne pojazdy i statki nie jest zabronione.

Artykuł 7

Sygnal radiowy

1. Sygnal radiowy składa się z przekazu radiotelefonicznego lub radiotelegraficznego, poprzedzonego odrębnym sygnałem pierwszeństwa, który określi i zatwierdzi Światowa Administracyjna Konferencja Radiokomunikacyjna Międzynarodowej Unii Telekomunikacyjnej. Sygnal ten powinien być przekazany trzykrotnie przed sygnałem wywoławczym danego powietrznego transportu sanitarnego. Przekaz powinien być nadany w języku angielskim, z odpowiednimi przerwami na jednej lub kilku częstotliwościach, określonych zgodnie z ustępem 3. Sygnal pierwszeństwa jest zastrzeżony do wyłącznego użytku medycznych formacji i środków transportu.

2. Przekaz radiowy, poprzedzony odrębnym sygnałem pierwszeństwa, o którym mowa w ustępie 1, powinien zawierać następujące dane:

- (a) sygnał wywoławczy środka transportu medycznego;
- (b) pozycję środka transportu medycznego;
- (c) liczbę i typ środków transportu medycznego;
- (d) obraną trasę;
- (e) odpowiednio przewidywany czas trwania podróży, jej rozpoczęcia i zakończenia;
- (f) wszelkie inne informacje, jak wysokość lotu, obserwowane częstotliwości radiowe, języki, a także mody i kody systemów radarów wtórnego nadzorowania.

3. W celu ułatwienia łączności, o której mowa w ustępach 1 i 2, jak też w artykułach 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30 i 31 protokołu, Wysokie Umawiające się Strony, strony lub strona konfliktu, działające w porozumieniu lub samodzielnie, mogą określić, zgodnie z Tabelą przydziału częstotliwości w Regulaminie radiokomunikacyjnym stanowiącym załącznik do Międzynarodowej konwencji telekomunikacyjnej, oraz ogłosić wybrane krajowe częstotliwości, jakie przeznaczają do takiej łączności. Częstotliwości te powinny być podane Międzynarodowej Unii Telekomunikacyjnej, zgodnie z procedurą zatwierdzoną przez Światową Administracyjną Konferencję Radiokomunikacyjną.

Artykuł 8

Identyfikacja za pomocą środków elektronicznych

1. System radaru wtórnego nadzorowania (SSR), określony w załączniku 10 do Konwencji chicagowskiej z dnia 7 grudnia 1944 r., dotyczącej międzynarodowego lotnictwa cywilnego, z późniejszymi zmianami, może być używany do identyfikacji

i śledzenia lotu powietrznego statku sanitarnego. Wysokie Umawiające się Strony, strony lub strona konfliktu, działające w porozumieniu lub oddzielnie, określają mod i kod SSR, które mają być zastrzeżone do wyłącznego użytku powietrznych statków sanitarnych, stosownie do procedury zalecanej przez Organizację Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego.

2. Strony konfliktu mogą w drodze odrębnej umowy ustanowić na swój użytek podobny system elektroniczny w celu identyfikacji sanitarnych pojazdów, statków i łodzi.

ROZDZIAŁ IV

Łączność

Artykuł 9

Łączność radiowa

Sygnał pierwszeństwa przewidziany w artykule 7 niniejszego regulaminu może poprzedzić odpowiednią łączność radiową medycznych formacji i środków transportu dla postępowania stosowanego w myśl artykułów 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30 i 31 protokołu.

Artykuł 10

Używanie kodów międzynarodowych

Medyczne formacje i środki transportu mogą też używać kodów i sygnałów ustanowionych przez Międzynarodową Unię Telekomunikacyjną, Organizację Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego i Międzypaństwową Morską Organizację Doradczą. Te kody i sygnały powinny być używane zgodnie z zasadami, praktyką i trybem postępowania ustalonymi przez te organizacje.

Artykuł 11

Inne środki łączności

Gdy dwustronna łączność radiowa nie jest możliwa, mogą być używane sygnały przewidziane w Międzynarodowym Zbiorze Sygnałów ustalonym przez Międzypaństwową Morską Organizację Doradczą lub w odnośnym załączniku do Konwencji chicagowskiej z dnia 7 grudnia 1944 r. o międzynarodowym lotnictwie Cywilnym, z późniejszymi zmianami.

Artykuł 12

Plany lotów

Porozumienia i powiadomienia dotyczące planów lotów, przewidziane w artykule 29 protokołu, powinny w miarę możliwości być formułowane zgodnie z trybem postępowania ustalonym przez Organizację Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego.

Artykuł 13

Sygnaly i tryb postępowania w związku z przechwyceniem sanitarnego statku powietrznego

W razie użycia przechwytyjącego statku powietrznego do sprawdzenia tożsamości sanitarnego statku powietrznego w locie lub do skłonienia go do lądowania, stosownie do artykułów 30 i 31 protokołu, statek powietrzny przechwytyjący i sanitarny statek powietrzny powinny stosować ustaloną procedurę przechwytywania wizualną i radiową, określoną w załączniku 2 do Konwencji chicagowskiej z dnia 7 grudnia 1944 r. o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, z późniejszymi zmianami.

ROZDZIAŁ V

Obrona cywilna

Artykuł 14

Karta tożsamości

1. Do przewidzianej w ustępie 3 artykułu 66 karty tożsamości personelu obrony cywilnej odnoszą się odpowiednio przepisy artykułu 1 niniejszego regulaminu.
2. Karta tożsamości personelu obrony cywilnej może odpowiadać wzorowi przedstawionemu na rysunku 3.
3. Jeżeli personel obrony cywilnej ma prawo noszenia lekkiej broni osobistej, karty tożsamości powinny zawierać odpowiedni wpis.

Rysunek 3. Wzór karty tożsamości dla personelu obrony cywilnej (rozmiary: 74 mm x 105 mm) – nie dołączono

Artykuł 15

Międzynarodowy znak rozpoznawczy

1. Międzynarodowym znakiem rozpoznawczym obrony cywilnej, przewidzianym w ustępie 4 artykułu 66 protokołu jest niebieski trójkąt równoboczny na pomarańczowym tle. Wzór znaku przedstawia rysunek 4.
2. Zaleca się, aby:
  - a) tło trójkąta stanowiły flaga, opaska lub odzież w kolorze pomarańczowym, jeżeli niebieski trójkąt umieszczony jest na fladze, opasce naramiennej lub na plecach;
  - b) jeden z kątów trójkąta był skierowany pionowo ku górze;
  - c) żaden z rogów trójkąta nie dotykał skraju pomarańczowego tła.

3. Międzynarodowy znak rozpoznawczy powinien być tak duży, jak wymagają tego okoliczności. Jeżeli to jest możliwe, powinien on być umieszczony na płaskich powierzchniach lub na flagach widocznych ze wszystkich kierunków i z jak najdalszej odległości. Personel obrony cywilnej, jeśli uprawniona władza nie zarządzi inaczej, powinien w miarę możliwości być wyposażony w nakrycie głowy i odzież, zaopatrzone w międzynarodowy znak rozpoznawczy. W nocy lub gdy widoczność jest zmniejszona, znak może być świetlny lub oświetlony; może on też być wykonany z materiałów czyniących go rozpoznawalnym, kiedy zastosuje się techniczne środki wykrywania.

ROZDZIAŁ VI

Budowle i urządzenia zawierające niebezpieczne siły

Artykuł 16

Międzynarodowy znak specjalny

1. Międzynarodowy znak specjalny dla budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły, o którym mowa w ustępie 7 artykułu 56 protokołu, składa się z trzech jasnopomarańczowych kół o jednakowych wymiarach, umieszczonych na jednej osi; odległość między kołami równa jest ich promieniowi, jak to przedstawia rysunek 5.

2. Znak powinien być tak duży, jak tego wymagają okoliczności. W razie umieszczenia go na dużej powierzchni, powinien on być powtarzany tak często, jak tego wymagają okoliczności. W miarę możliwości powinien on być umieszczony na flagach lub powierzchniach płaskich w taki sposób, aby był widoczny ze wszystkich kierunków i z jak najdalszej odległości.

3. Odległość między zewnętrznymi granicami a skrajem flagi powinna być równa promieniowi koła. Flaga powinna być czworokątna i mieć białe tło.

4. W nocy lub gdy widoczność jest zmniejszona, znak może być świetlny lub oświetlony. Może on też być wykonany z materiałów czyniących go rozpoznawalnym, kiedy zastosuje się techniczne środki wykrywania.

PROTOKÓŁ II)

WSTĘP

Wysokie Umawiające się Strony, przypominając, że zasady humanitarne zawarte w artykule 3 Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. stanowią podstawę poszanowania człowieka w wypadku konfliktu zbrojnego, nie mającego charakteru międzynarodowego; przypominając także, że dokumenty międzynarodowe dotyczące praw człowieka stanowią podstawową ochronę człowieka; podkreślając potrzebę zapewnienia lepszej ochrony ofiarom powyższych konfliktów zbrojnych; przypominając, że w wypadkach nie przewidzianych przez obowiązujące prawo międzynarodowe ludzie pozostają pod ochroną zasad ludzkości i wymagań społecznego sumienia; uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Cele niniejszego protokołu

Artykuł 1

Materialny zakres stosowania

1. Niniejszy protokół, który rozwija i uzupełnia artykuł 3, wspólny dla Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., nie zmieniając warunków jego zastosowania, ma zastosowanie do wszystkich konfliktów zbrojnych, które nie są objęte artykułem 1 Protokołu dodatkowego, dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) i które toczą się na terytorium Wysokiej Umawiającej się Strony między jej siłami zbrojnymi a rozłamowymi siłami zbrojnymi lub innymi zorganizowanymi uzbrojonymi grupami, pozostającymi pod odpowiedzialnym dowództwem i sprawującymi taką kontrolę nad częścią jej terytorium, że mogą przeprowadzać ciągłe i spójne operacje wojskowe oraz stosować niniejszy protokół.

2. Niniejszy protokół nie ma zastosowania do takich wewnętrznych napięć i niepokojów, jak rozruchy, odosobnione i sporadyczne akty przemocy oraz inne działania podobnego rodzaju, które nie są uważane za konflikty zbrojne.

Artykuł 2

Osobowy zakres stosowania

1. Niniejszy protokół ma zastosowanie do wszystkich osób dotkniętych przez konflikt zbrojny określony w artykule 1, bez żadnych różnic na niekorzyść ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię lub wiarę, poglądy polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub jakiegokolwiek inne podobne kryteria (zwane dalej „różnicami na niekorzyść”).

2. Po zakończeniu konfliktu zbrojnego wszystkie osoby, które z powodów związanych z tym konfliktem zostały pozbawione wolności lub których wolność została ograniczona, jak również osoby, które po zakończeniu konfliktu doznały takiego traktowania z tych samych powodów, korzystają z ochrony postanowień artykułów 5 i 6 do końca pozbawienia lub ograniczenia wolności.

Artykuł 3

Nieinterwencja

1. Żadne postanowienie niniejszego protokołu nie może być powoływane w celu naruszenia suwerenności państwa lub odpowiedzialności rządu za utrzymanie lub przywrócenie wszelkimi legalnymi środkami porządku publicznego w państwie i za obronę jedności narodowej oraz integralności terytorialnej państwa.

2. Żadne postanowienie niniejszego protokołu nie może być powoływane dla usprawiedliwienia interwencji, bezpośredniej lub pośredniej, z jakichkolwiek powodów, w sprawy wewnętrzne lub zewnętrzne Wysokiej Umawiającej się Strony, na której terytorium toczy się konflikt.

CZĘŚĆ II

Humanitarne traktowanie

Artykuł 4

Gwarancje podstawowe

1. Wszystkie osoby, które nie biorą bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych lub które zaniechały takiego udziału, mają prawo – niezależnie od tego, czy ich wolność została ograniczona, czy nie – do poszanowania ich osoby, godności, przekonań i praktyk religijnych. We wszystkich wypadkach należy je traktować w sposób humanitarny, bez czynienia jakichkolwiek różnic na niekorzyść. Zabronione jest wydawanie rozkazu, by nikogo nie zostawiać przy życiu.

2. Bez naruszenia powszechnego charakteru powyższych postanowień następujące działania przeciwko osobom, o których mowa w ustępie 1, są i pozostają zabronione zawsze i wszędzie:

(a) zamachy na życie, zdrowie lub fizyczną albo psychiczną równowagę osób, zwłaszcza zabójstwa, jak też okrutne traktowanie, takie jak tortury, okaleczenia lub wszelkie postacie kar cielesnych;

(b) kary zbiorowe;

(c) branie zakładników;

(d) działania terrorystyczne;

(e) zamachy na godność osobistą, w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające, gwałt, zmuszanie do prostytucji i wszelkie postacie zamachów na obyczajność;

(f) niewolnictwo i handel niewolnikami we wszelkich postaciach;

(g) grabież;

(h) groźba popełnienia któregokolwiek z wymienionych czynów.

3. Dzieciom należna jest opieka i pomoc, jakich potrzebują, a w szczególności:

(a) powinny one pobierać naukę, łącznie z nauką religii i moralności, z uwzględnieniem życzeń rodziców, a w razie nieobecności rodziców – osób sprawujących opiekę nad dziećmi;

(b) należy poczynić stosowne kroki dla ułatwienia łączenia rodzin czasowo rozdzielonych;

(c) dzieci w wieku poniżej piętnastu lat nie powinny być wcielane do sił lub grup zbrojnych ani też nie powinny otrzymywać zezwoleń na udział w działaniach zbrojnych;

(d) szczególna ochrona dzieci poniżej piętnastu lat, przewidziana w niniejszym artykule, ma zastosowanie również wtedy, gdy wbrew postanowieniom punktu (c) biorą one bezpośredni udział w działaniach zbrojnych i zostaną pojmane;

(e) w razie potrzeby należy poczynić kroki – jeśli możliwe za zgodą rodziców lub osób zgodnie z prawem lub zwyczajem sprawujących opiekę nad dziećmi – dla ewakuacji czasowej dzieci z obszaru, na którym toczą się działania zbrojne, do obszaru bardziej bezpiecznego w kraju oraz zapewnić, by towarzyszyły im osoby odpowiedzialne za ich bezpieczeństwo i pomyślność.

Artykuł 5

Osoby pozbawione wolności

1. Oprócz postanowień artykułu 4 należy przestrzegać przynajmniej następujących postanowień wobec osób pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, zarówno internowanych, jak i uwięzionych:

(a) ranni i chorzy powinni być traktowani zgodnie z artykułem 7;

(b) osoby, o których mowa w niniejszym ustępie, należy zaopatrywać w takim samym stopniu jak miejscową ludność cywilną w żywność i wodę do picia, zapewnić im opiekę w zakresie zdrowia i higieny oraz ochrony przed surowością klimatu i niebezpieczeństwami konfliktu zbrojnego;

(c) należy im zezwolić na otrzymywanie pomocy indywidualnej i zbiorowej;

(d) należy im zezwolić na praktyki religijne i – na ich wniosek, jeśli jest uzasadniony – na otrzymywanie opieki duchowej od osób wykonujących funkcje religijne, takich jak kapelani;

(e) powinny one, w razie skierowania do pracy, korzystać z warunków pracy i zabezpieczeń podobnych do tych, z jakich korzysta miejscowa ludność cywilna.

2. Odpowiedzialni za internowanie lub uwięzienie osób, o których mowa w ustępie 1, powinni również w ramach swych uprawnień przestrzegać następujących postanowień dotyczących tych osób:

(a) poza wypadkami, gdy mężczyźni i kobiety z jednej rodziny są umieszczeni razem, kobiety powinny mieć pomieszczenia oddzielne od zajmowanych przez mężczyzn i powinny pozostawać pod bezpośrednim nadzorem kobiet;

(b) należy im zezwolić na wysyłanie i otrzymywanie listów i kart, których liczba może być ograniczona przez uprawnioną władzę, jeśli uzna to za konieczne;

(c) miejsca internowania i uwięzienia nie powinny być rozmieszczone w pobliżu strefy walki. Osoby, o których mowa w ustępie 1, powinny być ewakuowane, gdy miejsca, w których są internowane lub uwięzione, staną się szczególnie narażone na niebezpieczeństwa związane z konfliktem zbrojnym, jeżeli ich ewakuacja może być przeprowadzona z zachowaniem odpowiednich warunków bezpieczeństwa;

(d) powinny one korzystać z badań lekarskich;

(e) ich fizyczne i psychiczne zdrowie lub integralność nie powinny być zagrożone przez żadne nieuzasadnione działanie lub zaniechanie. W związku z tym zabronione jest poddawanie osób, o których mowa w niniejszym artykule, postępowaniu medycznemu niewskazanemu z uwagi na ich stan zdrowia i niezgodnemu z ogólnie uznanymi normami medycznymi, stosowanymi w podobnych okolicznościach medycznych wobec osób znajdujących się na wolności.

3. Osoby nie objęte ustępem 1, których wolność została ograniczona w jakiegokolwiek postaci z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, powinny być traktowane w sposób humanitarny, zgodnie z artykułem 4 oraz z ustępami 1 (a), (c), (d) i 2 (b) niniejszego artykułu.

4. Jeżeli postanowiono zwolnić osoby pozbawione wolności, to podejmujący taką decyzję powinni poczynić odpowiednie kroki w celu zapewnienia bezpieczeństwa tym osobom.

Artykuł 6

Ściganie karne

1. Niniejszy artykuł ma zastosowanie do ścigania i karania przestępstw związanych z konfliktem zbrojnym.

2. Nie wolno wydawać orzeczenia skazującego ani wykonywać kary w stosunku do osoby uznanej za winną, jeżeli sprawa nie zostanie uprzednio rozpatrzona przez sąd zapewniający podstawowe gwarancje niezawisłości i bezstronności. W szczególności:

(a) postępowanie powinno przewidywać bezzwłoczne powiadomienie oskarżonego o szczegółach zarzucanego mu przestępstwa i zapewnić oskarżonemu przed i w czasie rozprawy wszystkie prawa i środki niezbędne do jego obrony;

(b) uznanie winnym może nastąpić tylko na zasadzie osobistej odpowiedzialności karnej;

(c) nikt nie może być skazany za działania lub zaniechania, które według prawa obowiązującego w chwili ich popełnienia nie stanowiły czynu przestępnego. Nie można też nałożyć kary surowszej od tej, jaką można by wymierzyć w czasie, gdy przestępstwo popełniono. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa prawo ustanowiło karę łagodniejszą, sprawca powinien z tego skorzystać;

(d) domniemywa się niewinność oskarżonego, dopóki jego wina nie zostanie ustalona w sposób zgodny z prawem;

(e) oskarżony ma prawo do obecności na rozprawie;

(f) nie wolno nikogo zmuszać do składania zeznań na swoją niekorzyść ani do przyznania się do winy.

3. Każdy skazany powinien w chwili skazania być pouczony o służących mu sądowych i innych środkach odwoławczych oraz o terminach, w jakich można z nich skorzystać.

4. Nie należy orzekać kary śmierci w stosunku do osób, które nie miały osiemnastu lat w chwili popełnienia przestępstwa; kary tej nie należy wykonywać wobec kobiet ciężarnych i matek małych dzieci.

5. Po zakończeniu działań zbrojnych władze sprawujące rządy dołożą starań, by objąć możliwie szeroką amnestią osoby, które uczestniczyły w konflikcie zbrojnym, oraz takie, które były pozbawione wolności z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, zarówno internowane, jak i uwięzione.

CZĘŚĆ III

Ranni, chorzy i rozbitkowie

Artykuł 7

Ochrona i leczenie

1. Wszyscy ranni, chorzy i rozbitkowie korzystają z poszanowania i ochrony, niezależnie od tego, czy uczestniczyli w konflikcie zbrojnym.

2. Powinni oni we wszystkich okolicznościach być traktowani w sposób humanitarny i być poddani w możliwie największym zakresie i jak najszybciej leczeniu, jakiego wymaga ich stan. Nie należy czynić między nimi różnicy na podstawie innych kryteriów niż medyczne.

Artykuł 8

Poszukiwania

Gdy tylko okoliczności na to pozwolą, a zwłaszcza po walce, należy poczynić bezzwłocznie wszelkie możliwe kroki w celu poszukiwania rannych, chorych i rozbitków, ochrony ich przed grabieżą, złym traktowaniem, zapewnienia im należytej opieki, a także w celu poszukiwania zmarłych, zapobieżenia ich ograbieniu oraz w celu pochowania ich w sposób godziwy.

Artykuł 9

Ochrona personelu medycznego i duchownego

1. Personel medyczny i duchowny powinien być szanowany i chroniony. Należy zapewnić mu wszelką możliwą pomoc dla wykonania jego zadań; nie powinien on być zmuszany do wykonywania zadań nie dających się pogodzić z jego humanitarnym posłannictwem.

2. Nie należy domagać się od personelu medycznego, by wykonując swe zadania dawał jakiegokolwiek osobie pierwszeństwo z powodów innych niż medyczne.

Artykuł 10

Ogólna ochrona działalności medycznej

1. Nikt nie może być karany za działalność medyczną zgodną z etyką medyczną, niezależnie od okoliczności oraz od tego, kto z takiej działalności korzysta.

2. Osoby prowadzące działalność o charakterze medycznym nie mogą być zmuszane do czynów lub prac sprzecznych z etyką medyczną lub z innymi normami medycznymi, które chronią rannych i chorych, albo z postanowieniami niniejszego protokołu, ani też do powstrzymania się od działania nakazanego przez te normy lub postanowienia.

3. Należy okazywać poszanowanie, przestrzegając przepisów prawnych obowiązujących w państwie, dla zawodowych zobowiązań osób prowadzących działalność o charakterze medycznym, dotyczących wiadomości, jakie mogą one uzyskać o rannych i chorych będących pod ich opieką.

4. Z uwzględnieniem przepisów obowiązujących w państwie, żadna osoba prowadząca działalność o charakterze medycznym nie może być karana w żadnym trybie za odmowę udzielenia lub nieudzielenia informacji dotyczących rannych i chorych, którzy są lub byli pod jej opieką.

Artykuł 11

Ochrona medycznych formacji i środków transportu

1. Medyczne formacje i środki transportu medycznego korzystają zawsze z poszanowania i ochrony i nie mogą być przedmiotem ataków.
2. Ochrona przysługująca medycznym formacjom i środkom transportu może ustać tylko wtedy, gdy są one używane, poza ramami swych zadań humanitarnych, do działań wrogich. Niemniej ochrona może ustać dopiero po bezskutecznym ostrzeżeniu ustalającym, jeśli to możliwe, rozsądny termin.

Artykuł 12

Znak rozpoznawczy

Pod kontrolą właściwej uprawnionej władzy personel medyczny i duchowny oraz medyczne formacje i środki transportu powinny używać znaku rozpoznawczego czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca na białym tle. Powinien on być szanowany we wszystkich okolicznościach i nie może być nadużywany.

CZĘŚĆ IV

Ludność cywilna

Artykuł 13

Ochrona ludności cywilnej

1. Ludność cywilna i osoby cywilne korzystają z ogólnej ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych. W celu uczynienia tej ochrony skuteczną, należy we wszystkich okolicznościach przestrzegać następujących przepisów.
2. Ludność cywilna jako taka, jak też osoby cywilne, nie mogą być przedmiotem ataków. Są zabronione akty lub groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności.
3. Osoby cywilne, jeżeli biorą bezpośredni udział w działaniach zbrojnych, nie korzystają z ochrony nakazanej przez niniejszy artykuł przez czas takiego udziału.

Artykuł 14

Ochrona dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej

Zabrania się stosowania wobec ludności cywilnej głodu jako środka walki. Z tego powodu zabronione jest atakowanie, niszczenie, zabieranie lub czynienie niezdawnymi do użytku dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej, takich jak zapasy

żywności, obszary rolnicze, które ją wytwarzają, zbiory, bydło, urządzenia dostarczające wody do picia i jej zapasy oraz urządzenia nawadniające. K69:

Artykuł 15

Ochrona budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły

Budowle lub urządzenia zawierające niebezpieczne siły, a zwłaszcza zapory, groble i elektrownie atomowe, nie mogą być przedmiotem ataków, choćby stanowiły cele wojskowe, jeżeli takie ataki mogą spowodować wyzwolenie tych sił i w następstwie wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej.

Artykuł 16

Ochrona dóbr kultury i miejsc kultu religijnego

Z zachowaniem postanowień Konwencji haskiej z dnia 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego, zabrania się dokonywania wszelkich ataków wrogich skierowanych przeciwko budowlom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów, a także wykorzystywania ich do wsparcia wysiłku wojskowego.

Artykuł 17

Zakaz przymusowego przemieszczania

1. Przemieszczenie ludności cywilnej z powodów związanych z konfliktem nie może być nakazywane, chyba że wymagają tego bezpieczeństwo osób cywilnych lub stanowcze względy wojskowe. Jeżeli takie przemieszczenie ma być dokonane, należy przedsięwziąć wszelkie środki w celu zapewnienia ludności cywilnej zadowalających warunków zakwaterowania, higieny, zdrowotności, bezpieczeństwa i wyżywienia.

2. Osoby cywilne nie mogą być zmuszane do opuszczenia swego własnego terytorium z powodów związanych z konfliktem.

Artykuł 18

Stowarzyszenia pomocy i działania pomocy

1. Stowarzyszenia pomocy znajdujące się na terytorium Wysokiej Umawiającej się Strony, takie jak organizacje Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca), mogą ofiarować swoje usługi dla pełnienia swych tradycyjnych zadań na rzecz ofiar konfliktu zbrojnego. Ludność cywilna może, również z własnej inicjatywy ofiarować zbieranie i opiekę nad rannymi, chorymi i rozbitkami.

2. Jeżeli ludność cywilna cierpi bardzo znaczny niedostatek z braku zaopatrzenia niezbędnego dla przetrwania, takiego jak żywność i środki medyczne, należy podjąć, za zgodą zainteresowanej Wysokiej Umawiającej się Strony, działania pomocy na rzecz ludności cywilnej, mające wyłącznie humanitarny i bezstronny charakter, i prowadzone bez czynienia różnic na niekorzyść.

CZĘŚĆ V

Postanowienia końcowe

Artykuł 19

Upowszechnianie

Niniejszy protokół powinien być upowszechniany możliwie najszerzej.

Artykuł 20

Podpisanie

Niniejszy protokół będzie otwarty stronom Konwencji do podpisu w 6 miesięcy po podpisaniu Aktu Końcowego i pozostanie otwarty przez okres 12 miesięcy.

Artykuł 21

Ratyfikacja

Niniejszy protokół powinien być ratyfikowany możliwie najszybciej. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone Szwajcarskiej Radzie Związkowej – depozytariuszowi Konwencji.

Artykuł 22

Przystąpienie

Niniejszy protokół będzie otwarty do przystąpienia dla każdej strony Konwencji, która go nie podpisała. Dokumenty przystąpienia zostaną złożone depozytariuszowi.

Artykuł 23

Wejście w życie

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie w 6 miesięcy po złożeniu dwóch dokumentów, ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

2. Dla każdej strony Konwencji, która ratyfikuje protokół lub przystąpi do niego w terminie późniejszym, wejdzie on w życie w 6 miesięcy po złożeniu przez stronę dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł 24

Poprawki

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona może proponować poprawki do niniejszego protokołu. Tekst każdej proponowanej poprawki powinien być przekazany depozytariuszowi, który zadecyduje, po konsultacji z wszystkimi Wysokimi

Umawiającymi się Stronami i z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża, czy należy zwołać konferencję w celu rozważenia proponowanej poprawki.

2. Depozytariusz zaprosi na tę konferencję wszystkie Wysokie Umawiające się Strony oraz strony Konwencji, niezależnie od tego, czy są sygnatariuszami niniejszego protokołu.

Artykuł 25

Wypowiedzenie

1. W razie wypowiedzenia niniejszego protokołu przez Wysoką Umawiającą się Stronę, wypowiedzenie nabiera mocy po upływie 6 miesięcy od otrzymania dokumentu o wypowiedzeniu. Jeżeli jednak w chwili upływu tych 6 miesięcy strona wypowiadająca znajduje się w sytuacji, o której mowa w artykule 1, wypowiedzenie nie nabierze mocy przed zakończeniem konfliktu zbrojnego. Osoby, które zostały pozbawione wolności lub których wolność została ograniczona z powodów związanych z konfliktem, będą nadal korzystały z postanowień niniejszego protokołu aż do ostatecznego uwolnienia.

2. Wypowiedzenie powinno być notyfikowane na piśmie depozytariuszowi, który o takiej notyfikacji powiadomi Wysokie Umawiające się Strony.

Artykuł 26

Powiadomienia

Depozytariusz powiadomi Wysokie Umawiające się Strony, a także strony Konwencji, niezależnie od tego, czy są sygnatariuszami niniejszego protokołu:

(a) o podpisach złożonych pod niniejszym protokołem oraz o dokumentach ratyfikacyjnym i przystąpienia, złożonych stosownie do artykułów 21 i 22;

(b) o dacie wejścia w życie niniejszego protokołu stosownie do artykułu 23;

(c) o powiadomieniach i oświadczeniach otrzymanych stosownie do artykułu 24.

Artykuł 27

Rejestracja

1. Protokół niniejszy po wejściu w życie powinien być przesłany przez depozytariusza do Sekretariatu Narodów Zjednoczonych w celu zarejestrowania i opublikowania, stosownie do artykułu 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

2. Depozytariusz powiadomi również Sekretariat Narodów Zjednoczonych o wszystkich ratyfikacjach, przystąpieniach i wypowiedzeniach, jakie może otrzymać w sprawie niniejszego protokołu.

Artykuł 28

Teksty autentyczne

Oryginał niniejszego protokołu, którego teksty angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, podlega złożeniu u depozytariusza, który przekaże jego uwierzytelnione odpisy wszystkim stronom Konwencji.